

Z A N N T E N

Tijdschrift van de Bond
der Oostvlaamse Volkskundigen en van de
Dienst voor Volkskundige Opzoekingen

38^e Jaargang
Nr. 4 - 1963

DRUK. V/H AD. HOSTE, N. V
GENT

1. **Oostvlaamsche Zanten**, 11^e, 15^e, 20^e jg. (Jaarboek), 21^e, 22^e, 23^e, 24^e, 25^e, 26^e, 27^e, 28^e, 29^e, 30^e, 31^e, 33^e, 34^e, 35^e en 36^e jg. tegen 100 F. Van de andere jgg. zijn nog enkele losse nummers te verkrijgen tegen 20 F per nummer.
2. **Herdenkingsalbum Alf. De Cock**. (Uitverkocht).
3. **Het Stroodekkersbedrijf**, door Cl. Trefois (Uitverkocht).
4. **Geïllustreerd Feestnummer** (lustrumnr). Prijs: 10 F.
5. **Lodewijk De Vriese, Bio- en Bibliographische studie**. (Uitverkocht).
6. **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevrouw L. Bataille-Hiel. Prijs: 50 F gewone uitgave.
7. **De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
8. **Register op Celis Gabr.: Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land**, door Prof. F. M. Olbrechts. Prijs: 12 F.
9. **De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
10. **De Tinnepotgieterij te Gent**, door Julien Boes. (Uitverkocht).
11. **2^e Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs: 36 F.
12. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het Teerlingspel), door Emile Andelhof. Prijs: 14 F.
13. **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel**, door Advokaat Jos. Vermeulen. (Uitverkocht).
14. **Galerij van Gentsche Typen**, door Emile Andelhof. (Uitverkocht).
15. **De Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es, en anderen. (Uitverkocht).
16. **Waasch Sagenboek**, door F. Van Es. Prijs: 70 F (65 F voor de leden).
17. **Jaarboek 1945 van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen**. Prijs: 100 F.
18. **het Curieus en Vermakelijk Namenboek**, door Em. Andelhof. Prijs: 12,50 F.
19. **Folklore en Onderwijs**, door Lod. Hoste. Prijs: 7,50 F.
20. **August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. De Coster. Prijs: 15 F.
21. **Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. Van Es. Prijs: 15 F.
22. **De Wetterse Reuzen**, door Marcel Daem. Prijs: 15 F.
23. **Sagen uit Noord-Oostvlaanderen**, door Dr G. De Meyer. Prijs: 15 F.
24. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. Lievevrouw-Coopman. Prijs: 25 F (15 F voor de leden).
25. **Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I-Jg. XXV)**, door F. Van Es. Prijs: 30 F **Idem II (Jg. XXVI-Jg. XXXV)**, door F. Van Es. Prijs: 25 F.
26. **Speien mijner Jeugd**, door L. Lievevrouw. Prijs: 50 F.
27. **De Levende Folklore van het Gewest Balegem**, door M. Broeckhove. Prijs: 40 F.
28. **Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land**, door M. Broeckhove. Prijs: 180 F (140 F voor de leden).
29. **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove. Prijs: 80 F.
30. **Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde**, door J. Pieters. Prijs: 75 F. (55 F. voor de leden).
31. **Het Volksleven te Wieze. 1900-1950**, door J. Van Haver. Prijs: 80 F. (60 F. voor de leden).
32. **De Gentse Bakkers. Bijdrage tot de Studie der Middeleeuwse Ambachten en Neringen**, door Marcel Daem. Prijs: 25 F.
33. **Sint-Kristoffel. Legenden. Verering. Verspreiding**, door R. van der Linden. Prijs: 25 F.
34. **De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, vroeger en nu**, door H. Van Hese. 1962. 12 Afb. Prijs 80 F. voor leden.

Het bedrag der bestelling vooraf storten op postrekening Nr 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen. Jaarlijkse bijdrage: gewoon lid 100 F; familiekaart 50 F per lid van het gezin; buitenland, 125 F:

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

TIJDSCHRIFT VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
VOLKSKUNDIGEN EN VAN DE DIENST VOOR
VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Vereniging zonder winstbeïag

Sekretariaat van de Bond :
M. Broeckhove,
Oscar De Gruyterstraat 36, Gent
Alle stortingen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen,
Gent.

Redaktie van Oostvl. Zanten :
J. BOES
Abrahamstraat 13, Gent.
M. DAEM
R. VAN DER LINDEN
en Dr R. HAESERYN.

INHOUDSTAFEL.

Lic. R. Van der Linden : Palmpasen en Palmezel. Utrecht-Hoegaarden-Thaur	143
G. Hendrix : De Sysse-Panne, ofte den Grooten Carnaval	148
Lic. M. Daem : Woord, Beeld en Volksgeloof	158
Dr. R. Haeseryn : Landelijke Architectuur en Vakwerkbouw	161
Pierke : 40 jaar Pierke (II)	166
Lic. H. Van Hese : Een Karnavallied te Aalst	168
Zoeken en Zanten	
Temse : Tuisspel : anker en zon. R. v. d. L.	170
Ursel : Pierlala herleeft in zijn geboortedorp ! R. v. d. L.	170
Zomergem : Zomerprinses. R. L.	171
Melsele : Eerste aardbeiprinses. R. L.	172
Dendermonde. Gent. Mechelen : Confirmatie van Rederijkerskamers. M. D.	172
Borgerhout : Strijkijzer- en Buurtschapmuseum. R. v. d. L.	172
Gent : Volksdans en Vendelspel. R. L.	172
Zele : Kunst en Volkskunde. P. Roman.	173
Deerlijk : Patroonheilige vinkeniers. M. Broeckhove.	173
Wetteren : Sint-Sebastiaansgilde viert koningsfeest. M. D.	173
Kroniek van de Bond	
Ons lid Prof. Dr. F. Van Coetsem te Leiden. R. v. d. L.	174
Ons lid de Hr. J. Van Haver doctoreert. R. v. d. L.	174

Opening van het Heemmuseum « Rietgaverstede » te Nevele. R. v. d. L.	175
Gent. Triomftocht der Reuzen in Vlaanderen. M. D.	176
Sint-Sebastiaansfeesten te Berlare bij Dendermonde op 12 mei 1963. R. V.	177
Folklore- en Reuzenstoet te Eevergem-Belsele. R. V.	177
Reis naar Overmeire, St.-Niklaas en Rupelmonde. R. L.	178
Bezoek aan de Potjesmarkt te Schellebelle. R. v. d. L.	179

Boekbespreking

<i>Hans R. Purschke</i> , Liebenswerte Puppenwelt. (J. Boes)	180
<i>A. Durand Tullou</i> , Du Chien au Loup-Garou dans le fantastique de Claude Seignole. (A. Van Hageland)	181
<i>W. Stengel</i> , Guckkasten. Altberliner Curiosa. (M. Daem)	182
Finnische und estnische Märchen. — Zigeunermärchen. (A. Van Hageland)	183
<i>A. Schmid</i> , Das Flussgebiet des Neckar. (C. Tavernier)	184

DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Lic. E. Eylenbosch : Hoe de oude kwelgeest « kludde » zijn naam gaf aan een jong landbouwwerktuig	185
--	-----

PALMPASEN EN PALMEZEL

Utrecht - Hoegaarden - Thaur

Op Palmzondag, de zondag vóór Pasen, heeft te Hoegaarden een eeuwenoud lentefeest plaats; de « palmezelprocessie » die weleer algemeen verspreid was, leeft er nog trouw voort, in haast ongewijzigde vorm.

Het Palmfeest — « **Ons Heer opten Ezele** » — bestond sinds de vroege middeleeuwen in zeer vele gemeenten en dorpen. In Nederland blijft er slechts een spoor van over: een palmezel uit de zeventiende eeuw in het Centraal Museum te Utrecht⁽¹⁾; in Vlaanderen is het Ezelfeest te Hoegaarden een waarachtig unicum. In Tirol oogst de processie met de palmezel een onverminderde bijval, in de gemeente Thaur⁽²⁾.

*Palm, Palmpasen
Eikoerei, eikoerei!
't Duurt nog ene zondag,
Dan krijgen wij een ei.*

*Een ei is geen ei
Twee ei is 'n half ei
Drie ei is een palm Paasei!*

Nederlands Volksliedje.

Wanneer een feest of een volksgebruik als enig in zijn soort kan gerangschikt worden, vinden geleerden er licht een belangwekkende kluif aan, vermits er weinig of geen vergelijkingsmateriaal ter beschikking staat. Dergelijk feit stelt men b.v. vast voor het Sint-Evermarusspel te Rutten, het Limburgs dorp in de buurt van Tongeren. Het leven van Sint-Evermarus, de oorsprong van dit martelarenspeel en het aanleunen bij de middeleeuwse abele spelen, hebben herhaaldelijk betwistingen uitgelokt. Dit spel leent er zich toe, vermits het een alleenstaand feit betreft⁽³⁾.

- (1) Het museumbestuur kreeg het beeld in bruikleen van het kasteel « Huize Bergh » te 's-Herenberg. Het beeld stelt Kristus voor, zittend op een ezel, die geplaatst op een kleine rolwagen in de processie van Palmzondag werd meegevoerd. Het dateert van het einde der zeventiende eeuw; de figuur is in lindenhout gesneden, gepolychromeerd en heeft een hoogte van 1,20 m. Zie « Eigen Volk », uitg. De Branding, De Bilt (Utrecht), nummer van 15 maart 1929, in afzonderlijke bijlage, en in Nederlandsche Volksgebruiken van H. C. A. GROLMAN, Zutphen, 1931, reproductie blz. 224.
- (2) GRASS-CORNET, Maria (Innsbruck), Bildhafte Feiern im Osterfestkreis. in « Beiträge zur Kultur- und Kunstgeschichte Tirols ». Zusammengestellt von Dr. NIKOLAUS GRASS. Schlern-Schriften, nr. 167. Herausgegeben von R. Klebelsberg. Mit 30 Kunstdrucktafeln. Universitätsverlag Wagner — Innsbruck, 1962, blz. 97-126.
- (3) LEROI, P. Dr. J.: Rutten en het Sint-Evermarusspel in *De Autocroist*, Antwerpen, XVIe jg. 1963, nr. 8, blz. 413-416, met bespreking van de studie van Dr. KARL MEISEN « Der Volkshellige Evermarus und das Evermarusspiel in Rutten », verschenen in « *Rheinisches Jahrbuch für Volkskunde* », 1962.

Wie vele buitenlandse werken leest, zal geredelijk toegeven dat het voor een groot deel de lokale sfeer en de eigengeaardheid van de personages zijn, evenals hun natuurlijk milieu ... die in de eerste plaats de belangstelling opwekken, noteert A. van Hageland in een studie over Axel Munthe en Lapland, en stelt vast, dat talrijke elementen der Laplandse volkskultuur een merkwaardige verwantschap tonen met Vlaamse sagen en volksopvattingen(4). Dergelijke beschouwing rees in ons bij het lezen van een uitgebreid relaas over de palmezelprocessie in Thaur.

Hoegaarden, de landbouwgemeente in Haspengouw, staat op Palmzondag in het brandpunt van de belangstelling. Het Palmzeelbeeld berust onder het poortgebouw van de fraaie achttiende-eeuwse pastorie; de dag tevoren kwam het uit de Sint-Gorgoniuskerk — een der weinige rococokerken in ons land — om er geïetst en getooid te worden.

Kwart na negen uur in de zondagvoormiddag komt de stoet van vier discipelen en van de apostelen om het beeld naar de kerk te dragen. Daar grijpt om half tien de palmwijding plaats: vrij veel kinderen ook hebben in het heiligdom plaats genomen voor de palmzegening. Bij de wijding krijgt men de indruk een bos van opgestoken bukstakken te aanschouwen. De priester wijdt afzonderlijk enkele palmtakken op een tafel in het koor; deze zijn in

De Palmezel te Hoegaarden (Cliché Dienst Toerisme Brabant).

(4) VAN HAGELAND, A. : Axel Munthe en Lapland, in MK. Het Weekblad, Averbode, 2 juni 1963.

hoofdzaak bestemd voor de apostelen en discipelen die trouw bij hun « ezel » vooraan hebben post gevat, die slechts eenmaal per jaar het heiligdom verlaat.

Na de palmwijding dragen de vier discipelen de palmezel voor een korte omgang in de onmiddellijke omgeving van de kerk; de apostelen, de geestelijkheid, de parochianen, maar vooral vele kinderen, beladen met palmtakken volgen de processie; ze zingen en wuiven met hun « palm »; discipelen en apostels dragen « palm » in de hand, ook het Kristusbeeld op de ezel. Bij de terugkomst wordt de processie buitengesloten en begint de mis; het beeld bevindt zich in het koor tot na het lof. Dan verdwijnt het weer in de duistere bergplaats onder de toren.

De parochianen en vooral vele kinderen wuiven met hun « palm ».

De korte tocht in de buurt van de kerk biedt evenzeer haast een beeld van een « apostelenprocessie »; elk van hen beschikt immers over een passend kenteken, een kelk, een sleutel, enz. Hun heiligheid straalt uit het « umbrakel » (uit het Latijn: umbra-cula = hetgeen schaduw afwerpt, zonnenscherm) dat op knappe wijze in het haar vastgeknoopt zit.

De processie in Hoegaarden kan geenszins de vergelijking doorstaan met de processie, die MARIE GRASS-CORNET ons in het lang en het breed beschrijft. De dame heeft de direkte methode toegepast en vertoefde op Palmzondag in 1959 en in 1960 te Thaur, om er rechtstreeks de plechtigheid mede te beleven(2).

In Thaur krijgen de gelovigen een unicum, want tweemaal op Palmzondag kunnen ze de processie volgen, eens in de ochtend van de Vigiliuskerk naar de « Pfarrkirche » en dan in de loop van de namiddag, de traditionele tocht naar de « Schloszberg ». In de voormiddag begeleiden alle schoolkinderen de processie en dragen hoge Palmstaken, waarop soms Kristus op een ezel voorgesteld is en die dan « Esole » betiteld werden. Ook de mannen met bukshout en olijftakken volgen; de vrouwen sluiten de stoet. Het geheel bootst de intrede van Kristus in Jeruzalem na. Doorheen het ganse land (Tirol) dragen de kinderen dergelijke hoge en versierde palmen, maar hout en versiering verschilt van gewest tot gewest; alleen in Thaur trekt men de palmezel nog mede.

Na de beschrijving van de ochtendprocessie verstrekt de schrijfster belangrijke gegevens over de eerste vermelding van de palmezel (in het leven van de heilige Ulrich † 973), over de vroegere verbodspalingen en het verdwijnen en verbranden van de figuren, de samenstelling van de palmezels, waar men soms lichaamsdelen van de Kristusfiguur kan wegnemen, enz.

De traditionele tocht doorheen de bergen krijgt een uitvoerig relaas: het luiden van de klokken, het ordenen van de schoolkinderen onder leiding van hun leerkracht, de opstelling van de processie, de vaart van de vierwielige wagen met de palmezel erop, zonder oponthoud langs zeven kapellen, dan het binnenbrengen van de ezel in een naburige kerk, met het lawaai bij het overschrijden van de drempel het tegemoetkomen en verder begeleiden van de lokale geestelijkheid tot aan de grens van de gemeente; onderweg krijgen de misdienaars die de wagen trekken, twee kralingen vanwege de koster. En 's avonds na de tocht door de bergen, waar men de sneeuw op de top ontwaart, keert de palmezel op de wagen weer naar de boer (het huisnummer is zelfs aangeduid!); de klederen van de Kristusfiguur verhuizen naar de pastorie en de ezel blijft in de schuur staan tot volgend jaar.

De ezel gaat rusten. De Kristusfiguur blijft het centraal punt tijdens de verdere dagen, in het kader van de Goede Week.

De Hemelvaart geschiedt op luisterrijke wijze, want in verscheidene kerken ook in Thaur, stijgt het Kristusbeeld werkelijk tot in het gewelf om daar in het duister te verdwijnen.

De tocht met de palmezel roept zeer duidelijk dergelijke omme-gangen in ons land te binnen, b.v. de schilderachtige *soldatenprocessie* op Paasmaandag te Lembeek en het omliggende; voetvolk en ruiters, allen uitgerust met een Belgisch of Frans soldatenuniform van vóór 1914-1918, begeleiden het schrijn met de relikwie van Veronus over het grondgebied van acht gemeenten; de *fiertel* te Ronse die duurt van acht uur 's morgens tot vijf uur 's namiddags en waar de pelgrims een tocht van 33 km afleggen, op de zondag van de H. Drievuldigheid; en op derde Pinksteren, de *wegom* ter ere van de H. Amelberga te Temse, over een afstand van drieëntwintig km.

De schrijfster stelt de gebruiken in het kader van « het levend volksleven ». De hele Goede Week treedt naar voren, met de ge-

woonten in hun geografische spreiding, met hun historische ontwikkelingen, met hun sociologische weerslag. Ze verstrekt een modelstudie op het gebied van de volksdevotie!

Een verwantschap met onze palmezel te Hoegaarden moet er alleszins bestaan. Daar zal eerst een geduldig historisch graven in de diepte van de tijd en in de breedte van de verspreiding vereist zijn om de ontwikkeling en het verdwijnen van dit gebruik op vele plaatsen op te sporen⁽⁵⁾.

R. VAN DER LINDEN.

De Beiträge zur Kultur- und Kunstgeschichte Tirols bevatten nog verscheidene andere belangrijke bijdragen voor de studie van de volkskunde:

Dr. HANS HOCHENEGG, Oberstaatsbibliothekar i.r. biedt in zijn artikel « Die St.-Stephanus-Reliquie in Ischgl » (blz. 17-25) een reeks gegevens over de oorsprong van relikwieën, o.a. de katakomben en verdwenen kloosters, de oorsprong van de relikwieën in Tirol, nl. een systematisch verwerven en het toeval. De behandelde relikwie, vervat in een zilveren arm, stamt van Anton Moritz, uit Ischgl, een handelaar in Frankrijk, die de relikwie aan de kerk van zijn geboorteplaats bezorgt. De historische zekerheid vanaf 1003, het huidig ontleden in het « Anatomisches Institut der Universität Innsbruck » zijn met nauwgezette aanhalingen en afschriften van de verslagen gesteund.

In ons land zijn weinig of geen knekelhuizen bekend; één bevindt zich in de krypte van de Sint-Gertrudiskerk te Nijvel. GUSTAV SAUSER brengt ons een verrassende beschrijving van Das Beinhaus von Galtür (blz. 27-34). In tegenstelling met andere « Beenhuizen » in Tirol zijn de schedels in Galtür kunstig beschreven en beschilderd. De naam van de overledene, of alleen de beginletters, en het sterfjaar zijn aangegeven. De verklaring vindt men in het feit, dat bewoners uit het gebergte, door tekort aan plaats, een kerkhof meer gebruiken dan wij. Het sieren van schedels behelst het terrein van de volkskunde, maar de wetenschapslui stellen vooral belang in deze schedels om de oorsprong van de Retiërs te onderzoeken en daar wordt het historie zonder meer.

Dr. JOZEF RINGLER brengt een leerrijk overzicht van Das Tiroler Volkskunstmuseum. Ein Rückblick und Ausblick anlässlich der 30-Jahr-Feier seiner Eröffnung (blz. 67-95). Ook de volkskunde in het museum krijgt in zijn uiteenzetting een belangrijk aandeel.

Tot slot moeten wij er de nadruk op leggen, dat deze bijdragen steeds rijk geïllustreerd zijn en telkens op kunstdrukpapier, zodat er niet alleen een lees- maar tevens een kijkgenot bestaat!

---

(5) Op de omslagbladzijden van het boek Volksbrauch und Volksfrömmigkeit im katholischen Kirchenjahr (Volkstum der Schweiz Band 7) van Dr. h. c. P. NOTKER CURTI (Basel, 1947) prijkt de reproductie van een palmezel, die zich in het historisch museum van Bazel bevindt.

DE SY SSE-PANNE, OFTE DEN GROOTEN CARNAVAL

Op zaterdag 31 oktober 1795 (9. Brumaire) verscheen te Gent bij J. B. Dullé, boekverkoper op de Kalandenberg, het eerste nummer van DE SY SSE-PANNE, OFTE DEN ESTAMINÉ DER OUDERLINGEN⁽¹⁾. « Berigt : Dit Blaedjen zal ten minsten twee mael ter weke uytkomen, den Zondag en den Woensdag, den Prys is vyfthien Stuyvers voor dertig Numeros. In te schryven by den Uytgever dezer. Den Prys is dry Oorden voor die niet ingeschreven zyn. Het laatste nummer van het eerste deel dat 122 bladzijden telde, werd op Zondag 24. Januarius 1796 (4. Pluviose) in het licht gegeven. Daarna verschenen de 106 nummers, samen 626 bladzijden van de delen II-VII, tot Zondag 8 October 1797 (17 Vendémiaire 6de Jaer). Den N° 1 van het VII. Deel zal maer uytkomen heden en 14 daegen, 22 October 1797, dus zal'er naesten Zondag een Blaedjen uytkomen. Het zevende deel dan, vijftien nummers met samen 120 bladzijden druks, verschaen tot Zondag 4 February 1798 (16 Pluviose 6de Jaer). Ons Blaedjen onderworpen zynde aen een Zegel-regt van dry centiemen par stuk, was de prijs intussen tot twintig Stuyvers voor de vyfthien Numeros gestegen. Het achtste deel, weer 15 nummers en 120 bladzijden, werd uitgegeven tussen 23 Pluviose 6de Jaer — Zondag 11 February 1798 en Primidi 1 Prairial 6de Jaer ».

Intussen was de positie van de pers en dus ook van het weekblad van Karel Broeckaert onhoudbaar geworden. De wet van 19 Fructidor jaar V plaatste de pers onder toezicht van de politie; deze kon de uitgaven verbieden van bladen waaraan de Regering aanstoot nam. Als straf was de deportatie voorzien. Hiervoor zwichtten Broeckaert en zijn medewerkers, en ook drukker Dullé. Wat niet zo erg was, want de Borgers in den Estaminé zijn flink aan het ruziën geraakt. Nummer vijftien van deel VIII besluit : « Hier mede nam Gysken de Panne en sloegze aen den grond in stukken; Bitterman stond verbaest, en Deugdelyk Herte schot in eenen lag, raepde de stukken op en zegt de geschillen by te leggen, tog vrugteloos, Gysken bleef gestoort, en ging in de keuken; altyd al knotterende. Bitterman ziende dat hy niet te overhaelen was nam zynen hoed, en ging met Deugdelyk Herte ten huyzen uyt; Tobias die hun uytgeleydde vroeg de continuatie van hunne vriendschap... ».

Beter tijden breken voor de pers pas aan in 1814. Drukker J. B. Dullé, die intussen tot Gend in de S. Jansstraete by't Belfort n° 5 gevestigd is, bezorgt op Zondag 20 Maerte 1814 nummertje een van het negende deel, acht bladzijden. Nummer twee, blad-

---

(1) De reeks bevindt zich in de Universiteitsbibliotheek te Gent, nummer G 3683; nummer 12 van deel VII ontbreekt evenwel.

N.º 14. IV. Decl.

DE SY SSE - PANNE,
O F T E
DEN GROOTEN CARNAVAL.

Zondags Maerte 1797. (15 Ventose).

B E R I G T.

WY hebben aen eenen onzer Inschryveren niet willen weygeren om den volgende LANTERNE-MAGIQUE voor eenen gewoonelyken numero van ons Bædjen te laeten doorgaen; wy hebben'er niets van het onze bygevoegt, en enkelyk twee Vertoogen uytgeichrapt, die al te veel het papier icheurden; den Opitcider verzoekende, om dat het niet altoos Carnaval is, in het gene hy ons voor het toekomende beloft te zeyden, meer omzigtig te zyn, en min der leur te houden met zacken die van het grootte deel der menschen geeerbiedigt worden, zonder den Staet te ontrulten, nog het welzyn van den evennaesten te benaedeelen. --- 'T en is niet al lupperlutie dat men lupperlutie noemt.

DULLÉ & Compagnie.

LANTERNE - MAGIQUE.

A Ttention Messieurs, voilà veur te begin de groote NOSTRODAMUS, die mé zyne Baguette Magique

zijden 9-16, verschijnt op Zondag 3 April 1814. Hierin wordt nummer 3 aangekondigd. Maar dan wordt het ingewikkeld: IX. Deel, Eerste hoofdstuk. Quelques phrases sur la situation du département de l'Escaut, Ou Dialogue entre Bitterman et le président Pierre Lapouffe, een drukseltje dat op bladzijde 26 besluit met een N.B.: Cette Brochure, qui circule ailleurs depuis plus de dix jours, n'a pu paraître à Gand que le 26. ventôse an 8... dit is: 16 maart 1800 ?!

Uit deze honderdachtenvijftig spectatoriale blaadjes heeft Dr. A. Jacob een kleine maar representatieve keuze gedaan die hij met inleiding en aantekeningen uitgaf onder de titels *Karel Broeckaert. Borgers in den Estaminé* en *Den Jongen Tobias*(2). In zijn inleiding schetst hij de betekenis van de in 1767 te Gent geboren Karel Broeckaert die als moralist en publicist zijn plaats kreeg in onze letterkunde en kultuurgeschiedenis. Zestig jaar na Van Effen in Nederland, kreeg Vlaanderen in hem zijn spectatorschrijver. Dr. Jacob deed de keuze zó dat we Broeckaert leren kennen als rasecht realist, als persiflerend polemist die de bijgelovige man ridiculiseert en die begaafd is met de curiositeit van de folklorist. Hij deed zijn keuze vooral zó dat de Gysken-figuur, naast Jellen en Mietje uit 1814-1815 de blijvende schepping van Broeckaert, naar voren treedt: « Gysken, de kleine rentenier uit het provinciaal geatrotieerde Vlaanderen van het vergulde Oostenrijkse regime, kerks en utilitair, gemoedelijk en konviviaal, het type van de na-Munsterse Vlaming overstelpt door de nieuwe ordening... »(3).

Eén van de stukjes die Dr. Jacob niet opgenomen heeft is van het vierde deel nummer 14, dat al dadelijk opvalt door zijn afwijkende ondertitel: *De Sysse-Panne, ofte Den Groote Carnaval. Lanterne-Magique*, Zondag 5 Maerte 1797 (15. Ventose). Hierin leren we de schrijver kennen als lid van de wijsgerig-vrije, Voltairiaanse Gentse bourgeoisie. Belangrijker echter is dat het een mooi beeld geeft van de *sijsegevers*, zij die gul vegen uit de pan — de Sysse-panne — geven.

In zijn voordracht *Herinneringen aan oude Gentse Volksgebruiken*(4) vermeldde Edward Van Bragt bij de bespreking van het Carnavalfest ook deze sijsegevers: « Tussen al dat getier, gehos en gezang, werden er, onder 't publiek, soms hier en daar groepjes gevormd om te luisteren naar de « sijsegevers ». Iemand zijn « sijse » geven, « hem ongezouten de waarheid zeggen », stond, eilaas, gedurende het carnaval op de dagorde(5). De spreker merkte

---

(2) Voor de Seven Sinjoren uitgegeven door De Sikkels te Antwerpen en ook verkrijgbaar bij C. A. Mees te Santpoort. Spectatoriale Geschriften I en II; dl. I: xxi + 207 blzz., 1922; dl. II: xx + 222 blzz., 192. Zie ook: P. DE KEYSER, Proeven van Vlaamse Volksletterkunde uit de Franse Bezettingstijd (1792-1815); Verslagen en Mededelingen K. Vl. Akademie, 1962, pp. 441-454.

(3) Dr. JACOB, a.w., dl. I, p. xx.

(4) Voordracht gehouden voor de Bond der Oostvlaamse Folkloristen op zondag 26 september 1948 in het Museum voor Folklore te Gent. Gepubliceerd in *Oostvlaamsche Zanten*, XXV (1950, nr. 5-6, pp. 139-156).

(5) E. Van Bragt, a.w., p. 148.

hierbij op, dat zohaast een fatsoenlijk mens gemaskerd is, hij onmiddellijk het ware masker aflegt en weer de onbeschaafde oermens wordt. Hij durft eenvoudig alles zeggen, het vuilste en het walgelijkste eerst. De gemaskerden verwijten de niet verklede mensen in het publiek dingen die zijzelf anders nooit zouden durven denken of zeggen hebben. De omstanders verlustigden zich in dat gedoe. Voor de « betichten » echter was de situatie niet zo aangenaam : slechts met moeite konden zij zich door de nieuwsgierige en spottende massa een weg banen om elders het schaamrood op de wangen te laten afkoelen.

Nu kent men nog wel de uitdrukking « iemand zijn sjsse geven », maar als volksgebruik is het volledig verdwenen. In de bundel *Gedrukte Karnavalliederden*, verzameld door L. LIEVEVROUW-COOPMAN(6), wordt wel regelmatig gezongen dat « Iedereen heeft op maskeeren slechts gedacht » en « Elken jongen is verheugd / Als hij zich mag maskeeren », maar nergens wordt het sjssegeven vermeld. Ook in Nederland wordt Carnaval niet meer gebruikt als een gelegenheid om met alles en iedereen te spotten of om bepaalde toestanden te hekelen(7). De hiernavolgende *Lanterne-Magique* kan, zo al niet een mooi, dan toch een duidelijk beeld geven van hoe het er weleer aan toeging. En dan is dit nog een gezuiverde tekst zoals blijkt uit het Berigt van drukker Dullé en Compagnie :

Wy hebben aen eenen onzer Inschryveren niet willen weygeren om den volgende Lanterne-Magique voor eenen gewoonelyken numero van ons B(1)aedjen te laeten doorgaen; wy hebben 'er niets van het onze bygevoegt, en enkelyk twee Vertoogen uytgeschrappt, die al te veel het papier scheurden; den Opsteller verzoekende, om dat het niet altoos Carnaval is, in het gene hy ons voor het toekomende beloft te zenden, meer omzigtig te zyn, en min den leur te houden met zaeken die van het grootste deel der menschen geëerbiedigt worden, zonder den Staet te ontrusten, nog het welzyn van den evennaesten te benaedeelen. — 'T en is niet al supperstitie dat men supperstitie noemt.

Alvorens de tekst mee te delen, een woordje over de hanteerder van de Baguette Magique, Nostrodamus. De historische Nostradamus, eigenlijk Michel de Nostre-Dame, werd in 1503 in Zuid-Frankrijk geboren en stierf in 1566. In 1529 promoveerde hij te Montpellier in de medicijnen waarna hij zich verdienstelijk maakte bij de bestrijding van de toenmaals in Provence heersende pest. Naar de smaak dier tijden gaf hij prognosticaties of almanakjes uit en schreef verder in slecht Frans o.a. een boekje over schoonheidsmiddelen en het inmaken van fruit. Hij werd beroemd door zijn in kwatrijnen geschreven profetieën die ontelbare malen tot

---

(6) Universiteitsbibliotheek Gent, nr. G 27008. Dl. I: 1856-1857-1888-1903; dl. II: 1906-1910.

(7) Zie Dr. Tj. W. R. de HAAN, *Vastenavondviering in Nederland; Oostvl. Zanten, XXXI* (1956) nr. 1; pp. 3-19.

op onze dagen herdrukt, vertaald en gekommentarieerd werden. Zij zijn geschreven in een zonderling mengelmoes van onbegrijpelijk en gebrekkig Frans, doorspekt met woorden ontleend aan het Grieks, Latijn, Provençaals, Portugees enz. De eerste reeks voorspellingen, nl. de eerste zeven *Centuries*, verscheen in 1555 te Lyon. Nostradamus was een charlatan die speculeerde op de lichtgevoeligheid van zijn medemensen, maar astrologen en anderen hebben hem door de eeuwen heen beschouwd als een geniaal toekomstvoorspeller. Vermeldenswaard is het satirische rijmpje dat of Jodelle, of Bèze of Utenhove op hem maakte :

Nostra damus cum falsa damus,
 Nam fallere nostrum est —
 Et cum falsa damus,
 Nil nisi nostra damus.

**

De Sysse-Pane, ofte Den Grooten Carnaval. LANTERNE-MAGIQUE.

Attention Messieurs, voilà veur te begin de groote Nostrodamus, die mé zijne Baguette Magique alle mensch die hy kom te touchéer, de mascarade doe affe val, enze doe te veurschyn kom in heure figur naturel. 'T es miserab, dame die sorte van Baguette in de boutique niet meere kan koop. —

Voici Messieurs de groote Kleunte(8) mé zyne Wyffe zie hoe paisib(9) ze promenéer; ze kom overeen in d'oog van de mensche gelyk engle. — Attention, ze touchéer de Baguette,... zie, zie de pronte(10) changement, de Wyffe draeg de brouque, é de groote Kleunt speel mé de waeyre in de hante, — O de groote Kleunte, de groote Kleunte ! — Disparoit.

La voilà, daer kom die fiere Magriet, die fiere Kweés, zie hoeze pronk(11) oppe de Manne-volke, zie hoeze pronk, — zie hoeze de Manne-volke veragte, é de monte scheéf trek, — mé zoe zek dassé de Mannevolke neém veur vuyle wilde biest, daer mé vies van kome te zyn. — Attention, voilà de Nostrodamus die heur toucheér mé de Baguette Magique;... zie, zie ! hoze changéer, hoeze oppe de rugge val mé de been wy-ope omhoog, fy de schaemteloos. — Disparoit.

Zie, daer verschyn nog twee andre Mysque(12), zie, zie hoeze commeer(13), 't esse van heur Amoureux, daze comméer, zie, zie hoeze comméer, zie hoeze lieg, hoeze lieg; ze wil niet dat de Mannevolk heur touchéer, ze wil rynne maeg leef é sterf,... hoeze lieg,

(8) Voor de woordverklaring maakte ik nuttig gebruik van het **Gents Woordenboek** (GW) van Lodewijk Lievevrouw-Coopman, 1950-1955.

Kleunte (GW 670) z Klunten (GW 684) = lompaard, lomp van lijf en geest.

(9) **paisib** = paisible = rustig, vreedzaam.

(10) **pronte** (GW 1135) = prompt (GW 1134) = snel, stipt.

(11) **pronk** (GW 1135) : pruilen, misnoegd zijn; minachtend neerkijken op.

(12) **Myske** = meiske (GW 851) = jonge dochter; lief, minnares; hoer, meisje van lichte zeden.

(13) **commeer**, Fr. Comméerer : kletsen, kwebbelen.

hoeze lieg, z'es pas getoucheér van de Baguette, ze moe pis(14), zie ze pis allemael been, allemael been, — fy de leugemeet(15). — Disparoit.

Attention Messieurs, attention, voilà ne Man te peerte, — zie de schoone leersse, zie de schoone leers, hoeze span op die schoone been, me de schoone spoor. — O! de jente(16) Man, die jente Man, é de jente pluym die op de hoete steekt. — Attention Messieurs, ze moet hem wel bekyk, ze moe de cop'schoone(17) pistol zien, die in de foureau(18) steek, en de schoone sabre, al alle kante vergul, hoeze blink, hoeze blink! — maer vrees niet, lieve camarate, die sabre kape niet, ze dien maer veur de paraed, é ze kyk uyt(19) de foureau niet, aes om gekuys te word veur te blink. —

Ge zille my kome te vraeg, esse dat de Generael Pichegru(20), de Generael Moreau(21), of de Generael Bonnaparte? Neen vriente, die Man gekleete gelyk nén Duc es Generael niette, — maer 't esse ne Commissaire Fournisseur(22) van de Armé, die hem ryke steel, terwyle d'aerme Citoyens van alles mangueér. — Ge zille my ook misschien vraeg, wat doe diergelyke persoon by de armée? — Me zal u-lie da zeg: — Trewyl dat de aerme Soldaete de oorloge doe aen de vyante, de deês doen de oorloge aen de vriente, ze maek valse Requisies(23), é ze ruïneer de kleyne man. — Aesme wy zoe wensch dat de paesse(24) mogte kom, die Cadé(25) tragte maer om de oorloge te doen duer, ze moete daer by leef, ze weet van geen ander employ; — dat es misschien de rede, myn vriente, da de oorloge die maer twee jaer zoe meuge duer, duere & blyve duer. — Disparoit.

Mais voilà, dién grooten Helte, voilà de groote Generael Bonnaparte die paraisseér; — mé keun hem ken de groote Man aen de modestie; 't en esse geen peret(26) gelyk de Fisque(27) van de

(14) pis; houdt wellicht verband met (GW 1091) z'en heeft het ook niet gehad om uit te pissen, of: ze kan ze toch mee pissen niet verslijten, gezegd ter verontschuldiging van een jong meisje dat zwanger gaat.

(15) leugemeet = leugemeete (GW 779) = leugenaarster.

(16) jente (GW 588) = mooi, sierlijk, bevallig.

(17) cop' schoone = gemaakt van mooi, blinkend koper (?).

(18) foureau = fourreau: pistooltas.

(19) kyk uyt = te voorschijn komen uit.

(20) Pichegru: onder zijn leiding vielen de legers van de Conventie Vlaanderen binnen; op 4 juli 1794 nam hij Gent in.

(21) Moreau: was vanaf 3 maart 1795 opperbevelhebber van het Département du Nord.

(22) commissaire fournisseur: belast met de uitrusting van de soldaat; équipementstukken.

(23) requisies: Fr. requis = vereist; Fr. Réquisition = opeising, gedwongen levering. Bij dekreet van 19 brumaire jaar 3 werden de hiermee belaste ambtenaren aangeduid en de voorwaarden voor opeising vastgesteld. Misbruiken waren legio.

(24) paesse = pais (GW 1032) = vrede, peis.

(25) Cadé = Cadee (GW 260); ne schone cadee, ironisch voor deugniet.

(26) peret, mannelijk van perette (GW 1063) = prette (GW 1129) = beslagmaakster; ruziemaker, twister.

(27) Fisque (onzekere verklaring) = Fils (GW 386) = modejonker; filskes en muskadijns (GW 386); fiskadijn (GW 386) z muskadijn (GW 898) = pronker, modegek.

Het geheel zou dan betekenen: (Bonnaparte) is geen beslagmaker zoals die pronker van een commissaire.

Commissaire, die de gelte steel, é de aarme zoe laete creveér van miseér. — Le voilà qui conquesteér heel de Italie, é de Pausse nie wil in de prison steek, gelyk de fameuse zotte Charle-Quint heeffe gedaen; le voilà, die al de verlore schaepe rassembleér in de groote schaepestal van de Kerque; le voilà die de aarme priestre die gerebuteér wier, doe de Subsistence Procureér⁽²⁸⁾ deur heur confreer de ryke Priestre van de Italie, brave Bonnaparte, bravo; ge zyt de foutre⁽²⁹⁾ tegen de Scrib & Pharisé. Ge zille my kome te vraeg, zurge Bonnaparte alleen veur de Priestre? Neen, Bonnaparte zurge ook veur de subsistence van zyne armé & veur de tresor van de Republique.

Le voilà qui entre in de groote Eérnes van de Pausse, le voilà qui distribueér aen de Citoyens van de armé excellente vleesse, geen vleesse zoo magre aes broote, gelyk me veel te Roome eet(*), maer goeë opregte bouilli, excellent boeuf. — Le voilà qui enleveér uyt de groote stale, de fameuse Bête-au-Lait van de Pausse, om Parys daer me te approvisionneér; — die fameuse Bête-au-Lait geeffe zoo veel melke, zoo veel melke, dame veurtyds heef geprobeér dame daer mé dry duyzen vaete kon remplisseer zondre dat die melke zuer worde of kwam te kaple. — Voilà de groote Nostrodamus, die de fameuse Bête-au-Lait toucheér, é ze changeér in né heytene⁽³⁰⁾ blokken; ó malheur! hoe lang zal de domme mensche hem nog by de neus laete trek, é laete amuseér mé peupe spel é colisichets⁽³¹⁾. Disparoit.

Attention, grand attention, daer kom de groote Clergé mé Kruys é Vaen veur de Lyke van né groote Cavalier; hoor hoeze zin, hoeze zing veur de hooge Dienste, — al devos⁽³²⁾, al devos, zeg de aarme mensche, die hem laet dupeér⁽³³⁾. — Voilà Nostrodamus, toucheér die Volke mé de Baguet; zie, zie hoeze changeér, hoe de boek uyt de hante val, é hoeze gryp naer de gelte, al veur de gelte, al veur de gelte. — Disparoit.

Attention Messieurs, voilà ne persoon wel twaelf duzent gulde ryk, die van deur tot deur gae bedle; zie, zie hy schryf, hoe hy schryve, hy ligt Contribution op de publieke.

(*) Nota. Men zegt dat'er tot Roomen eenen Boom is die zoo veel hout geeft, dat, al zaegde men 'er zoo veel planken af als'er noodig zyn om dertig Oorlog-schepen te bouwen, den Boom daarom nog niet zoude verminderen. — Indien Buonnaparte dien konde krygen, hy zoude de Republieke heel nut kunnen zyn om de Vlote van Brest te erstellen.

(28) **subsistence procureur** : zorgde voor de leeftocht, proviandering.

(29) **foutre** = 1. Komt niet voor in **Littre**, ook niet in het woordenboek van de Académie française De Laurousse du XIXe siècle geeft : *jourir d'une femme. Mot obscène. De Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* geeft (III, 142) : avoir des rapports avec une femme; sens fig. fin XVIIIe siècle.

2. misschien is hier bedoeld foudre = bliksem (?)

(30) **heytene** = hyt (GW 555) = hout.

(31) **peupe** = puppe (GW 1141) = pop. Colisichet = colifichet = prul, snuisterij, bagatel.

(32) **devos** = devotie.

(33) **dupeer** = de dupe, het slachtoffer zijn.

Ge zulle my komen te observeér, dat hy misschien die contribution exigéer uyt de naem van de Republiek; dat hy misschien bedle veur de Aerme te assisteér; veur de Zieke in de hospital; veur de aerme Weés te vertroost; veur de Gevangen te verlos; veur de Hongerige te spys; of veur goe Werke te doen, in faveur van de publiek ?

— Au contrair', de persoon vraeg aen de menschen ofze heur willen abonneér, om in zyn huys te kome Misse hoor aen ne civile prys⁽³⁴⁾ — L'abonnement courant es nie meer als de consciens, é de générosité zal dictéer, thien, twint of honderd gulde ter maente, zal g'accepteer word mé alle civiliteyt⁽³⁵⁾ possible. —

— De braeve lien schudde heur hoofd é prefereér te gaen naer de prochie Kerk; z'hoore d'Hooge Mis van de Pasteur gratisse, é ze geef de Herde de plaisir van zyne Schaep, ronton hem te zien vergaer.

Attention Messieurs, grande attention, voilà eenen bend mé persoon die de Baguette Magique nie kan doen changeér, — zie, zie hoe Nostrodamus frapér mé al zyne magte, maer vrugtelooze, ze blyf allemael van de zelve figuer. — Zie, zie, ze blyf genever zwalp é zuyp uyt de Kelke van de Kloost, ze blyf loop zonder eer of schaemt, mé de Kasuyf, ze briseér al daer ze veure kom; — ze loop allemaele zatte gelyk kakkestoele; — hoor ze bof van heur Schuld niet te betael, van by Hoer te loope, é de vuyle Ziek die zy by de Vroewevolke betraep. — Ze kan nie changeér, 't es al botre aen de galk, gelyk het spreek-woorte zeg, da volkske zal nie meer changeér, 't bedorffe⁽³⁶⁾ tot in de gronte. — Disparoit.

Voilà Messieurs, heel de Gebuerte die kyve é krakeél; — Wer veur kyf é krakeel de Gebuer ? — ze krakeel om dat de persoon die de Deék moet zyn, niet heef wil accepteér, é om dat de Man die hem remplaceér, de gelte van de Gebuert heef verbras, é zyne rekening niet kan liquideér.

Wie zal de geschil beslis ? — Voilà le Meunier, die al zyn ezele naer de merte dryf, é de volke roepe hem om heur geschil te beslis. Voilà de lompe Meuldre die geloof dat hy verstante genoeg heef om te jugeér, zet hem op de fauteul om de vonnis te prononceér. Attention Messieurs, hy zal gaen prononceér, maer Nostrodamus gefacheér van de ambition van Monsieur le Meunier, frapeér me zyn Baguet op de Ezele, — é zie, al de Ezele changeér in Regsgeleer é begin te spreek; — ze empecheér de Meuleneer van zyn vonnis te prononceér é schreeuw al gelyk om de zaek te brouilleér⁽³⁷⁾ : Hi ha, y ha, hi ha, y ah. —

---

(34) Toespeling op de instelling van de civiele eredienst : de dekadaire kultus met de dekadaire feesten en de verplichting niet te werken op de Dekadi.

(35) civiliteyt = Fr. civilité : beleefdheid, plichtpleging.

(36) bedorffe = al zou het (d.i. : dat volkske) bederven tot in de grond.

(37) brouilleér : verwarring stichten, in de war schoppen.

Kiest gy een Mulder voor uw Regter,
G'hebt een Ezels vonnis, of nog slegter(38).

Grand changement Messieurs, grand changement; — voilà Nostrodamus die hem kom te facheér, — zie, ze hoe hy slae om een van die dikke Ezle zyn figur naturel te doen neem... Un, deux, trois, pardouf, hy changeer, — zie, zie hoe dat hy changeer, de Ezle word ne Tigre, de decoration die van zyn halze valt changeér in Boeë om die kwae beest te keet; — zie, zie hy bries, zie hoe hy burle(39), hi ha, y ha, hi ha, y ah. — Disparoit.

Voilà eene groote bend mé Mascarade; — waer gaet die groote bend mé Mascarad? — Die groote bend mé Mascaraed gaet naer de vergaering om de Deék é de Ballieu te kies veur de gebeurt; — hoor, hoor hoeze roep, hoeze roep par-ci, par-ci, viva de Republiek! viva de Gemeenebest, al veur de Gemeene-beste, al veur de Volke, veur de Volke, veur de Vaderlante! — Maer ze liegt'er om, want ze vezle malkandre in d'oor, mé moe de kleyne volke zie uyt-teluyt; mé moe alleen meester word; é zurg voor ons intreste te conserveér. —

Voici Messieurs al noch een groote bend mé Duvle, — ge keunze ken aen de vuyle klee, é aen de schaepsvelle die ze op de rugge draeg; — hoor hoeze schreeuw, hoeze tier, par-ci, par-ci, jandome par-ci. — Ge zul my kome te vraeg, kende gy die bente, wa zyn dat veur Duvle? — Ja mé ken die Duvle, dat esse de bente van de afgaende Deék, dat esse de bente van smeer op; ze doe veel devoir(40) om de Vergaering te stoor, é de fraye lien uyt de assemblé te verjaeg; ze zoe gern alleen aen de baentje blyf. — Zie, zie hoe de paisible mensch allemael vrees, é hem retireér; zie hoeze plaetze maek veur die twee kwae bente, die malkaer zoek te verniel veur de meesterschappe. —

---

(38) Ik wil hier een plaats medelen uit Frans De Potter, **Gent van den oudsten tijd tot heden**, dl. III, pp. 20-21 :

... Schepenen vander Keure vermoedende meerdere troubelen op de vastenavond daegen, die aenstaende waeren, wesende den 7 Februari 1769 vasten avond, hebben verboden het loopen van de masquers op de straeten, geduerende de dry vasten avond dagen, op de boete van 30 ponden parisis voor ider masquer; maer het gemeynthe verbittert synde, syn met groote benden gemaskerde, gevolgt van eene menigte Borgers, in vilipendentie vande ordonnantie, geloopt langs de straeten, ende hebben gevochten tegen de stads soldaeten, soodaniglyk dat de voorseyde schepenen vander keure genootsaekt syn geweest hunne soldaeten in te roepen ende te tolereren het loopen vande maskers, de welke vele schimpende discoursen hebben gehauden, seggende dat sy waeren de magistraten, die regeerden steden ende staten, als ook dat er met dese vastenavondfeest was gearriveert een vremde beest, met eenen Vilainen kop, met eene Looze rebbe, met eenen Crommen steert, die het ophangen niet was weert...

(In de kop van dit vremde beest herkent men Vilain XIII, hoogbaljuw van Gent; met Looze rebbe wordt gezinspeeld op Looze, schepen van Gent in 1769; en Crommen steert is Crombrugge, een aarme luys, als spieder van 't collegie brengt (hij) Vilain alles t'huys... »).

(39) **burle** = burrelen (GW 258) = brullen (van menschen); loeien (van hoornvee).

(40) **devoir** = devoore (Fr. devoir; GW 299) = neerstige poging om iets (goeds) tot stand te brengen.

Maer Nostrodamus die ne keer was gaen drink, die kom geloop mé de Baguette Magique, é al de volke volg hem oppe; — zie, zie hy frappeér de twee bente, é ze changeér... de een laet van schaemte de dikke knotze Stok val dieze onder de kleete droeg, om de Volke te assomeér; é de andre worte erkente veur de oorsprong van de publieke malheur, dieze nog zoek te prolongeér onder de Mascaraed van eerlyk Man. — Disparoit.

Voilà, voilà, de groote Parleur kom in die Assemblé, zie hoe dat al de mensche gaepe é mé de monte wy op es; — de mensche wil nie meer hurke⁽⁴¹⁾ naer goeë raete, naer de waerheyte; ze wil suykre woorte, die ze kan knap⁽⁴²⁾ é op ete : — Voilà, ze rekke de lep gelyk nê ezels oor, om de schoone belof te knouw die me kom te presenteér. — Hoe kan de volke zoo dwaeze zyn, de woorte es niet gemaek om te eet, maer de woorte es gemaek om te hoor; — dat kom te beteek, mynen lieven vriente, dame maer zoeke de woorte veur de Peuple te maeke agreab, in de plaets van utile. — Voilà Nostrodamus, die de groote Parleur frapeér mé de Baguette Magique, é al die schoone woorte kom te verandre in gal é edik, zie hoe de Volke begin te braek é te spouw, é hoeze walge van al de schoone spreuk; é de groote Parleur ! — Disparoit.

Ecoutez Messieurs, Nostrodamus spreke tot de Volke; hoor wat hy zegge : Paisible Mensch, e gy fraeye Baes, é Meester die Stiele dryf, gaet binne in de Assemblé, laet u niet intimidéer nog deur de Noble, die zoeke al de meersterschappe te kryg veur heur alleen gelyk over zes jaer; nog deur de Sansculot die zoek de Assemblé te stoor, é te doen suspendeér om de capable persoon, van al employ te priveér. — Mé moe mé meer attention let op de deugd, aes op de fortun van de Candidaeten.

Voilà heel de weereld kom naer de Assemblé, é Nostrodamus stae mé de Baguette Magique aen de deur, om al die Gemasqueér kom, te Demasqueér, é heure figuer naturel te doen kryg. — 'T es gedaene.

Guido HENDRIX.

---

(41) hurke (GW 562) = horken, luisteren.

(42) knap = knappen (GW 685) = eten.

WOORD, BEELD EN VOLKSGELOOF

Naar aanleiding van het verschijnen van het boek « *Wort und Bild* » door W. Stammler⁽¹⁾ hebben we gemeend zeer in het bijzonder de aandacht te moeten vestigen op de inhoud van dit merkwaardig boek.

In alle werelddelen, waar aan germanitiek wordt gedaan, weerklinkt de naam van Prof. Dr. W. STAMMLER (° 1886 te Halle/Saale) als die van een geleerde die talrijke Duitse schrijvers op voorbeeldige wijze tekstkritisch en litterairhistorisch behandelde. Prof. Stammler beheerst ook de Nederlandse taal. Hij is de eerste wetenschappelijke geschiedschrijver geweest van de « *Niederdeutsche Literatur* ». Zijn hoge reputatie en zijn gezag worden ook in ons land gewaardeerd. Op 8 oktober 1957 werd Prof. Stammler in de Aula van de Rijksuniversiteit te Gent uitgeroepen tot doctor honoris causa.

De titel van het boek is voldoende welsprekend. Doorheen gans het werk toont de auteur aan hoe het leven en het denken van de mens zich vertolkt in de kunst. Schrijvers, beeldhouwers, schilders zijn kinderen van hun tijd, beïnvloed door vorige generaties en door hun tijdgenoten.

Een groot deel van *Wort und Bild* wijst op het parellisme van de literatuur met de plastische kunsten. De inhoud van *Wort und Bild* betreft hoofdzakelijk het terrein van de filologie en van de kunstgeschiedenis. We zijn van oordeel in dit werk een bron te hebben ontdekt van iconografische gegevens die ook in ons land — voor de studie van de volkskunde — de bijzondere aandacht verdienen.

Het werk omvat een verzameling van afzonderlijke bijdragen die Prof. Stammler in de loop van zijn wetenschappelijke loopbaan geschreven heeft. De inhoudstafel van « *Wort und Bild* » vermeldt volgende onderwerpen: De filosoof als minnaar, Theoderich de Grote en de kunst, Ridderverhalen, Geestelijke prozaïsten, De ring van de aarstbisschop Adolf I van Nassau, De heilige Kakubilla, Het aardmannetje « *Atzmann* », Geïllustreerde handschriften over epenverhalen, « *Edle Einfalt* », de kunsttheorie van Winckelmann.

Een paar van deze bijdragen willen we nader toelichten van het standpunt uit van de volkskunde.

De volksuitdrukking « gereen worden ».

De titel « *Der Philosoph als Liebhaber* » leidt het boek in (blz. 12-44). De filosoof als minnaar behandelt het thema van een ervaren bejaarde filosoof, Aristoteles, die zich laat verleiden door een vrouw. Iconografisch wordt het motief voorgesteld als een rijdende amazone op de rug van een man.

De diepere betekenis van het verhaal zoekt Wolfgang Stammler in het volksgeloof (blz. 31). « *Reiten* » betekent « *beherrschen, in seine Macht haben* ». De uitdrukking « *geritten werden* » heeft een

negatieve betekenis, n.l. « beledigd worden ». Hierbij denken we onmiddellijk aan de Vlaamse uitdrukking: « *gereen worden* » (rijden, gereden) in de zin van bovengenoemde uitdrukking « *geritten werden* »; in gewesttaal (o.a. in Oost-Vl.) wil dit zeggen « bedrogen worden », ook soms uitgedrukt als volgt: « erop liggen ». Van waar komt de oorspronkelijke betekenis « *gereen worden* » ?

Verhalen over schimmen, ontleend aan de Griekse godenwereld bleven voortleven in het middeleeuwse volksgeloof. Het woord « *rijden* » heeft hier de betekenis van een magische kracht, een macht die zoveel betekent als « beheersen ». In de Vlaamse volkskunde vinden we daarvan enkele voorbeelden terug, o.a. in « *bereden worden door de mare* », « *bereen worden* » in de zin van bedrogen worden; de weerwolf heeft zijn slachtoffer in zijn macht door op zijn rug te springen en zijn prooi te berijden.

Als illustratie van de uiteenzetting over de Filosoof als minnaar legt W. Stammler het verband tussen woord en beeld. De schrijver geeft als voorbeeld een gebeeldhouwd reliëf in hout met de voorstelling van een jonge vrouw gezeten op de rug van een jongeling (beeldhouwwerk toegeschreven aan de zogenaamde Meester van Ottobeuren omstreeks 1520. Beiers Nationaal Museum te München).

De heilige Kakubilla, de muizen- en rattenbeschermer.

Een tweede merkwaardige bijdrage is getiteld « Die heilige Kakubilla, ein Beitrag zur Volksfrömmigkeit des Mittelalters » (blz. 123-127).

De dorpskerk in Adelberg, Württemberg, voormalige kerk van een premonstratenzerklooster bezit een waardevol geschilderd altaarstuk van het jaar 1511. In het midden van het schrijn staat afgebeeld O.-L.-Vrouw met het Kindje; links St.-Ulrich en St. Cutubilla, rechts St.-Liborus en St.-Katharina.

Cutubilla wordt uitgebeeld als een gekroonde maagd gehuld in een donkerblauw kleed bestikt met goud; een muis klimt op haar gewaad terwijl een andere muis zich schuil houdt in het rijke plooienspel van de mantel.

De gelijkkluidende benamingen van deze heilige komen voor: in Duitsland als Kakukilla, Kakakilla, Kukakille, Kutubilla, Kakukakilla, Kacula; in de Nederlanden als Cateculia; in Denemarken: Kacochilla; in Zweden als Kakwilla, Kakacila, Kakithaine, Katakyla. De auteur schrijft dat er geen geschrevene noch officiële Vita van de heilige Kakubilla bestaat.

Stammler stipt aan dat men de heilige die deze zonderlinge naam draagt heeft vereenzelvigd met de H. Gertrudis, aangeroepen als beschermheilige tegen ratten- en muizenplagen. Wel valt aan te stippen dat er veel gelijkenis bestaat in volksverering en -geloof van de heilige Kakubilla met de heilige Gertrudis. In de icono-

---

(1) W. STAMMLER, WORT UND BILD, Studien zu den Wechselbeziehungen zwischen Schrifttum und Bildkunst im Mittelalter. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1962, 191 blz., 19 afbeeldingen. Prijs 28 D.M.

grafie, de attributen, het volksgeloof en de volksgebruiken bestaat ongetwijfeld een zeker parallellisme tussen beiden, o.a. als abdis met staf en boek, ratten en muizen klimmend op staf en spelend aan de rand van het kleed, aanroeping tegen bevrijding van het ongedierte.

Het beeld bij het woord voegend toont ons de schrijver de afbeelding van het altaarretabel in de St.-Ulrichskapel te Adelberg. Wat onze aandacht bij het lezen van deze studie over de heilige Kakubilla gaande heeft gehouden is het verband dat kan gelegd worden tussen de heilige Ulriks en de heilige Kakubilla. De heilige Ulriks, bisschop van Augsburg, bekleedt ook een plaats onder de muizenheiligen; en we kunnen niet vermoeden waarom Stammler hiervan geen gewag maakte in zijn uiterst belangrijke studie.

De architecturale kraagsteen « Atzmann », aardmannetje.

In het hoofdstuk « Der Atzmann » (blz. 130-135) wordt de aandacht gevestigd op het woord « *Atzmann* » en het beeld van de koorlessenaar in de kerken. Het woord heeft de betekenis van een persoon (diaken of misdienaar) die dienst doet als lessenaar voor het dragen en openhouden van het groot altaarboek. De lessenaar moest de drager vervangen, en zou zijn naam van « *Atzmann* » ontleend hebben aan « *Ersatz-mann* ». De betekenis van het woord is niet blijven voortleven onder de (Duitse) bevolking.

Het middeleeuwse woord « *atzmann* » heeft de betekenis van effigie, d.w.z. de beeltenis van een persoon gegoten in was. Deze menselijke figuur verpersoonlijkt de levende persoon die men op afstand pijnigen (envoûtement), betoveren en onttoveren kan. Al het kwaad dat men aan de levende persoon toewenst, wordt in het beeldje opgenomen en heeft zijn uitwerking op de levende persoon.

In Noord-Duitsland heeft *atzmann* de betekenis van kabouter (*Kobold*), een kwelgeest die veel schade berokkenen kan. Deze ineengedrongen mannetjes komen veel voor in de vorm van kraagstenen in de bouwkunst. Het volksgeloof ziet in deze stenen figuurtjes de gestrafte aardmannetjes die gedoemd werden om voor eeuwig de gewelven van de kerk te moeten dragen.

Atzman is bijgevolg een schragend beeld, een kabouter stammend uit het volksgeloof.

Terugkerend tot het beeld van de koorlessenaar mogen we zeggen dat « *Atzmann* » zijn oorsprong vond in een kwelgeest. Iconografisch ligt de oorsprong van deze dragende figuur in het heidens geloof.

Het doel van de auteur is niet geweest te schrijven over volkskunde maar wel te getuigen voor de wisselwerking tussen woord en beeld. Het getuigenis inroepend van de middeleeuwse kunst vertolkt in *Wort und Bild* verdient het werk gelezen te worden door germanisten en kunsthistorici.

Het opent nieuwe horizonten waarvan we ook dankbaar gebruik hebben gemaakt voor de studie van de volkskunde.

M. DAEM.

Landelijke Architectuur en Vakwerkbouw

In Vlaanderen bestaat er thans grote belangstelling voor de landelijke architectuur, inzonderheid voor de vormen van de oude boerenhuizen, wat o.i. grotendeels te danken is aan de openstelling van het openluchtmuseum te Bokrijk. Toch mogen we in dit verband zeggen dat al te veel bezoeken in groep, die door vele verenigingen en organisaties worden georganiseerd, te weinig blijvende indruk nalaten bij de deelnemers. Dat is mij gebleken bij ondervraging van personen die aan zulke groepsreizen hebben deelgenomen. Een aangepaste en levendig voorgestelde leiding bij het bezoek zou hier veel kunnen verbeteren. Geef ons opnieuw tijdens de zomer demonstraties van oude landelijke beroepen, zoals we die in september 1962 ter gelegenheid van de Europese Volkskundeconferentie mochten aanschouwen! Dit prachtige museum in een even prachtig domein heeft een grote taak te vervullen bij de volksopvoeding van onze Vlaamse mensen, zowel stads- als plattelandsbewoners, nu de vrijetijdsbesteding meer en meer dient te worden geregeld en georganiseerd.

De belangstelling voor de landelijke volkscultuur is natuurlijk niet alleen een Vlaams verschijnsel. Zij leeft vooral intens in de Scandinavische landen en in de Duitssprekende landen. In dit korte artikel kan de redactie van Oostvlaamse Zanten drie recent verschenen boeken voorstellen die handelen over het in onze titel vermelde onderwerp.

Als Band 17 in de *Marburger Ostforschungen* verscheen van de hand van de specialist GUSTAV RÄNK bij het Holzner-Verlag te Würzburg (1962) een samenvattend overzicht over de boerenhuisvormen en de huisgebieden in het Baltisch gebied, onder de titel « *Die Bauernhausformen im baltischen Raum* » (XVI + 120 blz., 58 afbeeldingen. Prijs : 24 DM.

De term « Baltisch gebied » heeft hier geen geografisch-terminologische aanspraken, want de probleemstelling is zuiver etnografisch. Hij is de gemeenschappelijke benaming voor het gebied dat de drie Baltische staten, Estland, Letland en Litauwen omvat in hun uitgestrektheid vóór de tweede wereldoorlog. Daarbij horen nog de oostelijke gebieden van Oost-Pruisen, waar onlangs nog Litauwers woonden, alsook het Wilnagebied. Naast de drie grote etnische eenheden moet men in het Baltisch gebied nog rekening houden met kleinere eenheden zoals de vroegere Kustzweden in Estland, de Liven in Letland, de Russische nederzettingen aan de oostgrenzen van de drie landen en het vroegere Duitse nederzettingselement, dat echter niet tot de boerenstand hoorde. Ondanks deze etnische verscheidenheid is het cultuurbeeld van het Baltisch gebied niet zo rijk aan afwisseling. Door zijn ligging tussen twee grote volkenfamilies, de Germanen en de Slaven, heeft dit gebied van beide belangrijke cultuurinvloeden ondergaan, die met uitzonderlijke duidelijkheid blijken uit de bouw- en woonwijze. Als getuige van de Oosteuropese wooncultuur treffen wij in het Oosten

van dit gebied het woonhuis aan van het *Rauchstubentypus* (rookkamertype). In het Westen overheerste het *Flurküchenhaus* (type van huis met keuken in het portaal of de vestibule), dat langs de Oostzeekust uit Midden-Europa is binnengedrongen. De grens van beide hoofdtypen van het woonhuis verloopt in ononderbroken lijn door Litouwen en Letland tot aan de zuidoosthoek van Estland. Tussen deze grote huisgebieden schuift zich in het noorden een derde type, nl. de *Wohnriege* (*Riege* stamt uit het Estnisch taalgebied en betekent hetzelfde als Dt. *Darre* « droogruimte, eest ») in Estland en Noordletland. Dit bouwtype is zeer typisch voor dit gebied en is in de rest van Europa niet meer voorhanden.

De oudste uit balken opgetimmerde woonhuisvorm in het Baltisch gebied was waarschijnlijk een gebouw met open haard en zonder dak, een directe navolger van een stoktentvormig bouwtype. Het gebouw met de « kachel » met verhitte stenen en het dak, badkamer of rookkamer is van niet veel jonger datum. De benamingen voor dit type, Estnisch *saun* en Fins *sauna* alsook Lit. *pirtis* en Lets *pirts* zijn oude cultuurwoorden die tot het begin van onze tijdrekening teruggaan. Uit later tijd, doch ook zeer oud, zijn de speciale benamingen voor de woonkamer zoals Ests *tuba* en Lets *istaba*, het eerste een Germaans leenwoord en het tweede een Slavisch, dat echter eveneens op Germ. *stuba* (vgl. Dt. *Stube*, Mnl. *stove* « verwarmde kamer, badhuis », Ndl. *stoof*) teruggaat.

Dit is een voorbeeld van de methode die G. Ränk op vele plaatsen van zijn boek gebruikt; naast de historische en etnografische beschouwingwijze steunt hij ook op de taalkunde inz. op de etymologie van de benamingen om de volkskundige zijde van een betwist probleem op te helderen (zie b.v.p. 29). Het is niet uitgesloten dat vóór het optreden van de uit balken opgetimmerde badkamer een in de aarde uitgegraven woonruimte die verwarmd kon worden, bij strenge kou als woonruimte werd gebruikt. Een tweede thesis is dat beide woontypes, haardhuis en badkamertype ongeveer gelijktijdig zijn opgekomen, het eerste als zomerhuis, het tweede als winterwoning. Dit vermoeden wordt gesteund door een woonhuisvorm die bij de Kustzweden in Estland nog kon worden opgemerkt. Het haardhuis en de rookkamer, beide van verschillende oorsprong zijn in dit type onder één dak verenigd maar steeds zo dat de beide vuurplaatsen, de open haard in de vestibule en de kachel in de kamer, volledig van elkaar gescheiden blijven. Het woonhuis van de Kustzweden kan aldus een laatste vertegenwoordiger zijn van een bouwvorm die vroeger in het Baltisch gebied zeer verspreid was.

Dit streng wetenschappelijk werk van Gustav Ränk, dat echter zeer aangenaam leest, is een bekroning van de studie die de auteur sedert een 20-tal jaren aan dit onderwerp heeft gewijd. De opdracht van de schrijver werd uitermate bezwaard door de huidige ontoegankelijkheid van de onderzoeksobjecten en de bronnen, als gevolg van de opslorping van deze Baltische landen door een grote mogendheid. Met dit werk heeft hij meer dan een bescheiden bijdrage geleverd tot de algemene Europese volkskunde.

*
**

Het tweede werk over hetzelfde onderwerp dat wij hier voorstellen is een nieuwe oplage (81.-100. Tausend 1963) van het « Blaue Buch » van de hand van KLAUS THIEDE, *Alte deutsche Bauernhäuser* (Karl Robert Langewiesche Nachfolger. Hans Köster, Königstein/Taunus, 112 blz. waarvan 100 blz. foto's. DM 6,60). Zoals op de flap van het boekje terecht te lezen staat zijn de « Blaue Bücher » een vast begrip « für Qualität, Werkgesinnung und kulturelle Verantwortung » geworden. Dit is met het werkje over de oude Duitse boerenhuizen, waarin de term Duits alle Duitssprekende gebieden aanduidt, zeker het geval. In de korte inleiding geeft de samensteller klaar en duidelijk een synthese van de huidige kennis van de Duitse boerenwoning. In al hun verscheidenheid hebben de oude boerenhuizen in de Duitse landschappen één eigen wezentrek. Zij zijn een welsprekende uitdrukking voor de verbondenheid van de mens met het landschap van zijn geboortegrond. Een landelijke architectuur en een anders geaarde stedelijke architectuur hebben aan het Duitse landschap tot in het begin van het technisch tijdperk een cultuurpolariteit geschonken, die als een speciale wezenstrek van de Duitse cultuur mag gelden. Beide werelden staan echter niet vreemd tegenover elkaar, maar hebben elkaar steeds sterk cultureel beïnvloed. Stadshuizen kunnen met de landelijke huisvorm van de omgeving verwant zijn en daarnaast zijn de huisvormen op het platteland niet vrij van de stijlstromingen van de verschillende periodes. De plattelands huizenbouw is echter gekarakteriseerd door een zeldzame harmonie van zijn architectuur met het landschap. Deze vergroeidheid van het huis met de landschapsomgeving is toe te schrijven aan het feit dat de boer in vroeger tijden voor zijn bouw materiaal aangewezen was op wat zijn omgeving als materiaal kon bieden.

De beperkte mogelijkheden uit vroeger dagen dwongen de bouwers tot een zinvolle ordening in het geheel, de zeer uitgebreide mogelijkheden van onze tijd leiden echter tot een vervreemding van het landschap. De verheugende indruk van grote harmonie tussen natuur en architectuur kan men steeds zeldzamer opdoen. Een van de grote vragen voor de toekomst die men kan stellen, is of de huidige architectonische vormgeving met zijn uiterste doelmatigheid eveneens zal uitgroeien tot een harmonisch geheel met het landschap, thans bestrooid met ateliers en fabrieken.

Aan de hand van prachtige zwart-wit-foto's krijgen wij in het boek voorbeelden van alle bouwwijzen in de Duitssprekende gebieden, van blokbouw, vakwerkbouw tot de bouwwijze met stenen. Onder elke foto staat een identificerend onderschrift en een korte karakteristiek. Ik vertaal een tweetal voorbeelden :

p. 52 : « *Hessen, Odenwald, Hof im Seidenbach bij Lindenfels.* Naast het « Haufendorf (dorpsplein met de errond gegroepede huizen) beheerst het alleenstaand hof het nederzettingsbeeld van het Odenwald. Van de boerenhoven uit Midden-Duitsland, die rond een aan vier zijden gesloten binnenplaats zijn gebouwd, zijn nog goede voorbeelden overgeleverd. Bij het in 1809 gebouwde

huis van de « Innerschten Rätsbauern » is het vakwerk op het gevelfront met dunne latjes bekleed ».

p. 53 : *Rheinland, Westerwald, Boerenhuis in Molsberg.*

« In de middelgebergten van het Westerwald, de Hunsrück en de Eifel werkt de boer onder ongunstige klimaatvoorwaarden. Niet overall had zich de hofaanleg van het Middelduitse type doorgezet. In relictgebieden bleven ook hoeven met één gebouw behouden. Dit huis uit het Westerwald a° 1688 heeft een zadeldak dat aan de regen zijde diep overhangt ».

Deze enkele gegevens als onderschrift nopen er ons toe de bovenstaande foto nauwkeuriger te bekijken. Op p. 2 krijgen we de beknopte titels van de voornaamste literatuur over het onderwerp.

Tot slot willen we suggereren of er geen mogelijkheid bestaat gelijkaardig album samen te stellen voor b.v. de gebouwen in het openluchtmuseum te Bokrijk of voor de types van hoevebouw in het Nederlandssprekend gebied.

* * *

Een voorbeeld van de wederzijdse beïnvloeding van de stads- en plattelandswoning vinden we in de vakwerkbouw van de stad Wernigerode in het huidige Oost-Duitsland. Dit leren we uit *Ein Bildband von ROLF LANGEMATZ, Fachwerk in Wernigerode*, Hermann Böhlhaus Nachfolger Weimar, 2. durchgeschene Auflage, 1963, 132 p. met 129 afb.; tekst van Ernst Pörner en Herbert Kürth — Prijs : 21 DM. De tekst beslaat slechts minder dan een vierde van het boek in groot formaat ($\pm$ 30 bij 20 cm) en is een handleiding bij de mooie en grote foto's. Na een woordje over de geschiedenis van de stad krijgen we eerst een beknopte technische beschrijving van het vakwerk met klare uitleg over de terminologie, waarna alle aspecten van de gebouwen in vakwerk in Wernigerode worden gedemonstreerd. Grote aandacht wordt naast de volkstech-niek besteed aan uitingen van volkskunst die op de gebouwen te vinden zijn. Zo vindt men op de gevel van de Waag een reeks houten « Knaggenfiguren » : 2 heiligen, een jonkvrouw, een jongeling met een vergulde beker, twee narren, een manke, een ridder en een geestelijke; op de gevel van het Rathaus, beelden van muzikanten, twee dansers, een man op een stokpaard en een meisje met een roos. De tekstschrijver van het boek ziet in die figuren heel spitsvondig (p. 42) een volledige reeks personages uit de « Moriskendans », Eng. Morrisdance, die waarschijnlijk uit Spanje stamt(1). Interessant zijn ook de benamingen « Wilder Mann » en « Halber Mann » voor twee typen van motieven in de vakwerkbouw. Welk in de oorsprong van de benamingen ?

Een kleine schaduwzijde van het werk vinden we m.i. in een paar blijken van wat we misschien « geëngageerde volkskunde »

---

(1) Vgl. daarover ook M. VIOLET ALFORD, *Sword Dance und Drama*, London 1962, door ons besproken in *Oostvlaamsche Zanten* jg. 38 (1963) nr. 2 p. 57-58.

zouden kunnen noemen. Op p. 10 wordt « ein Unterdrückter, ein Ausgebeuteter.... der durch den Verkauf seiner Arbeitskraft doch nicht erreichte, seinen berechtigten Anteil von den Gütern des Lebens zu gewinnen » gesteld tegenover de « Mächtigen ». Op p. 118 wordt als volgt een verantwoording voor het bewaren van deze gebouwen gegeven « Lebensvoll stehen vor uns die Werke des arbeitenden Volkes, entstanden aus bestimmten Bedingungen heraus als Zeugnisse ihrer Zeit. Sie liebevoll zu bewahren, ist unsere Pflicht, aus ihnen Erkenntnisse für die Gestaltung der Baukunst unserer Zeit zu gewinnen, unsere Aufgabe, denn auch die Kunst des Fachwerks gehört zu dem kulturellen Erbe unserer Nation. Von diesen eindrucksvollen alten Häusern führt mit der Entwicklung der Gesellschaft der Weg zu den Bauten des Arbeiter- und Bauern-Staates, die das neue Leben verkörpern ». De interpretatie van de verschillende bouwsels gebeurt echter nooit vanuit dit oogpunt.

De formule van het boek is echter uitstekend : overvloedig fotomateriaal met commentaar tussen de foto's door. Voor welke Vlaamse stad krijgen we eens gelijkaardig werk ? In de versieringen van vele Gentse gevels ligt de stof voor het grijpen.

R. HAESERYN.

40 jaar Pierke (II)

In afwachting der drukke voorstellingen van het « spelleke » sta ik hier onbeweeglijk te midden van mijn medeakteurs (poppen), zeemzoete prinsesjes, koningen, duivels, kabouters, goede en slechte feeën, tovenaars en andere schavuiten, enz., op het toneeltje van het zo typische zolderteaterke van het « Alyn Hospice », dat toegang verleent aan de zeer vele geïnteresseerde bezoekers. Zekere dag was ik diep ontroerd door het bezoek van een goedge bonpapa met zijn kleinkind aan de hand, die het volgende zei : « ..... kijk mij manneke, dat es neu 't spelleke, en da doar, dat es Pierke en moest hij keune spreke hij zoe nogal 't ien en 't ander keune vertelle van wat dat hij tegengekomen es ». Het was alsof er een kriebeling door mijn lichaam wierelde, en werkelijk net als in zovele sprookjes werd ik Pierke, de pop, springlevend en begon te praten.

Ik nodigde grootvader en het manneke uit te gaan zitten en te luisteren. Na alles verteld te hebben hoe ik Pierke geworden was en in 't poppenspel burgerrecht verkregen had, ging ik verder :

1) Het gebeurde reeds bij de verhuis van het poppentheater, van de « cite » van Vercauter naar de Muide. Twee jonge snaken zouden met een stootkar de ganse schat overbrengen. Juist gemeten op de Muidebrug speelde het teaterke zijn eerste drama. De knapen zagen een der wielen op hol slaan en konden nog bijtijds ingrijpen en het wiel stoppen vóór het duikelde. De poppen en de bengels kwamen er met de schrik vanaf. Zo konden acteurs en al op het nippertje van de verdrinkingsdood gered worden.

2) In de donkere decembermaand van 't jaar 1927 zou Pierke de eerste verplaatsing doen voor een avondvoorstelling te Dendermonde in een auto naar de versleten kant toe, maar nog te goed voor 't autokerkhof. Alles verliep tamelijk vlot, en na een puike opvoering en met de entoesiaste inrichters nog wat nagekaart te hebben over de geslaagde opvoering, werd de terugreis aangevangen en dan begon de miserie. Pech met de batterij en de carburator. Toch geraakten we tot Wichelen. Het was reeds laat en bijtend koud. Uitstappen en duwen tot wij aan een boerderij aankwamen waar nog licht brandde en waar we beleefd om hulp verzochten. We troffen het goed, de zoon van de hoeve, een ingenieur bij zijn ouders op bezoek, zou het hele geval eens onderzoeken en door middel van draadjes en vijskens zouden we terug kunnen aanzetten echter zonder koplicht. We kregen een bollantaarn mede die vooraan werd gehangen. We hadden weer eens geluk, en geraakten zonder kleerscheuren rond 5 u. in de morgen 't huis en waren noch door gendarmen noch politie verontrust geworden, of hadden ze gemeend dat het een zigeunerwagen was? Soms hielden we toch ons hart vast. Het had ons de hele opbrengst van onze voorstelling aan een bekeuring kunnen kosten.

3) Bij een uitstap naar Tielt, op uitnodiging van de heer burgemeester likeurist en wijnhandelaar hadden we buiten een leuke band weinig pech, eerder meer pret. Daar zou het bloedig en blij-eindigend drama « Blauwbaard » voor het voetlicht komen, waar het huwelijk van Blauwbaard met de mooie prinses Henriette zou in voorkomen. De burgemeester wou een zijner beste vrienden een poetsbakken. Het was algemeen bekend wanneer de pastoor geroepen werd, men moest wachten tot zijn kiekens gelegd hadden. Pierke zou, in 't stuk natuurlijk, eerst de burgervader, vervolgens de pastoor halen voor de ceremonie van het huwelijk. En Pierke bracht de boodschap van de pastoor. De ganse zaal veerde recht van de pret. De vroede burgervader had zijn zin, de pastoor dierf niet meer in de zaal blijven en wij kregen een vijftal flessen schuimwijn naar binnen te werken. Santé. Resultaat : net bij tijd 't huis om een tas koffie te slurpen en onze dagtaak te beginnen.

4) Tijdens de mobilisatie van 1939 deden we de verplaatsing naar Essen, bij de Nederlandse grens, een 37 km buiten Antwerpen. Op het programma stond « Genoveva van Brabant » die door de soldaten van de slechte ridder Gollo naar het bos moest worden gebracht om er gedood te worden. In die onrustige tijd was het verboden militairen langs de baan op te pikken of te vervoeren. Aan de grens gekomen werden we door twee gendarmen en twee tolbeambten opgehouden en of we niets te declareren hadden en of er zich geen soldaten in de wagen bevonden. Pierke antwoordde bevestigend waarop de pakkemannen zichtbaar opgewonden de wagen doorsnuffelden maar niets vonden. Hewel, sprak een der gendarmen waar zijn die soldaten ? Waarop Pierke naar de poppenkoffer wees. De wetsdienaars schoten op de bergplaats af, namen heel voorzichtig het deksel weg, en inderdaad de wapenbroeders van Gollo kwamen te voorschijn. De omstaanders die intussen genaderd waren proestten het uit. De heren van de wet konden hun koleire moeilijk verkroppen omdat ze beetgenomen waren. Pierke was nu ook niet meer op zijn gemak. Hij had immers toch een rechtzinnige verklaring afgelegd.....

En daar het sluitingstijd was vertrokken nu grootvader en het kind en beloofden Pierke alle zaterdagen te 3 h présent te zijn voor de vertoningen in het Museum voor Volkskunde.

10 maart 1963.

PIERKE.

Een Karnavallied te Aalst

Naar aanleiding van het artikel van de heer R. van der Linden over Karnaval(1), waarin hij o.m. de aandacht van de lezers vestigt op het feit dat « tijdens de karnavaldagen onze burgers, de zogenaamde wijzen de lof der zothed op alle tonen en in alle maten zingen », lijkt het ons wel interessant deze bewering letterlijk te kunnen illustreren met een fonkelnieuw lied uit de jongste karnavalfeesten te Aalst.

Het lied — een parodie op de economische expansie van Aalst en omgeving — werd tijdens de karnavaldagen 24-25-26 februari in beperkte oplage op gestencilde bladen verspreid door een groepje nijvere Aalstenaars die hiermee nog eens een klinkend bewijs wilden leveren voor hun onblusbare zin voor humor.

De tekst, in het Aalsters dialect neergeschreven op de melodie van een bekende schlager omvat vier strofen en een refrein met onderaan een humoristisch kolofon als toemaat.

Tal van plaatselijke situaties (1^e strofe) en ook recente internationale politieke gebeurtenissen (2^e strofe) moeten het ontgelden. Maar vooral de economische expansie van het Ajuinenland slaat allen met verstomming. En dat is het resultaat van het heel « zonderling » beleid van het stadsbestuur (4e strofe). Aalst spant dus werkelijk de kroon (refrein).

DE KOMIEKE EXPANSIE VAN OLSJT EN OMGEIVINK.

Te zingen op 't lieken van de « Klee de luun à Moobeuze ».

1. Olsjt es van aal de steikes
Ien van de schoeinste, zée.
G'hedj er veil stameneikes
En een Fiestkommetée.
D'ekonomieke diensten
Door wert er ni gegopt   gegaapt, gegeeuw
De zwemkom mokt goei winsten
En de poliesje slopt.
    Wa gon op zwier
    En drinken bier
Want ooit Sjampoenen   uit Japan (in het Aalsters
Komt er een fabriek alhier.   dialect ook «van heel ver »)
2. De Gool es ver de Dosjge.   voor de Duitschers
Makmillan ver zijn geldj,
Tsjombé ver een goe plosjken,
En Kastroo ver geweldj.
Spaak zjiever van Euroepa
En Kroestjef van de Moon,
Kennedie van Bonanza,

---

(1) Oostvlaamsche Zanten 38° jg. nr. 2 ,blz. 59-65.

Mor waar veegen der oon.

Waar vieren fiest

Al om ter miest

Van aal die maanen zemmen waar

Ni mier bevriesd.

vegen er (onze voeten) aan

3. In Gentj mouken ze blommen,

In Brugge kant met d'hand

Mor lotj ze ne ker kommen

Nor ons ajooienland :

Diepvriezers mè miljoenen

Mouken waaier op de Kat,

En katchoeën handschoenen

Da komt van 't Rubbergat(es)

Mor opgelet

In de gazet

Stoot een portret

Van onz'ieste motosiklet

de Gentse Floralia

Aalsters toponiem

Rubbergates-produkten, Amerikaanse fabriek te Erembodegem

allusie op de Japanse fabriek voor bromfietsen en moto's

4. Blankoort en Benoniekien

Den Bert en Klau Gilbeer

Van Sinei en Henrieken

Zèn altoaid in de weer,

Ver mensjen t'inviteiren

Op t' landoois of in 't stad

En van aal da dineiren

Krijgde ze nie mier zat.

Mor 't rezultoot

Wor da't om goot

Dad es da groeit fabriek

Da lans den Denjer stoot.

F. Blanckaert, burgemeester

B. Ringoir, schepen van financiën en middenstand; B. van Hoorick, schepen van onderwijs en kultuur; G. Claus, schepen van openbare werken; L. van Sinay, schepen van socheid en sport; H. van de Perre, sekretaris van het feestkomitee landoois = stadhuis

Refrooain

Allien in Olsjt

Krijgen we de Zjaponeizen

Allien in Olsjt

Werdt (sic) den Onda ongericht

Allien in Olsjt

Kennen ze ni beiter weizen

Allien in Olsjt

Willen waaier van heeren bicht

Honda, de Japanse fabriek

bocht, slechte waar

OLSJT, Vastelouvet, neigetingondert droai en zesteg.

Noodrik verboeien, of ge betolj de baaten on sabam

Drikeroai : *Du Cajoebber-De voailer.*

Du Caju-De Vijlder

Verantwoerdeleken oitgever : De kalletoaitswinkels van *Sintj Entjlinks.*

Sint-Antelinks, dorpje rond Aalst

Vrooai van opsantiemen, ver iene kier.

H. VAN HESE.

Zoeken en Zanten

in vele boeken, langs alle kanten

TEMSE. — Tuisspel : anker en zon

In ons tijdschrift (1) behandelt Em. Andelhof onder de rubriek « tuisspelen » het befaamde spel « ankers en zonnen ».

Dit bij de wet verboden dobbelspel zit vrij sterk ingeburgerd bij onze mensen. Het blijft er ingeankerd. De spelers gebruiken hiervoor een speciaal vouwbaar tafeltje, of een doek zodat het wegbergen of oprollen heel vlug en gemakkelijk verloopt. Op het vlak zijn zes rechthoekige vakken waarop volgende figuren zijn aangebracht : een ruit of hoek, een klaverblad, een hart, en een schop of pijl. Naast deze figuren uit het kaartspel prijkt in het midden : anker en zon.

ruiten aas	anker	harten aas
klaveren aas	zon	schoppen aas

De drie teerlingen, vereist voor het spel, bevatten op elk vlak een van deze figuren.

Bij een bezoek aan de volksschilder Ernest Van den Driessche te Eine bewonderde ik een schilderij dat tuisspelers voorstelde.

In het Volkskundemuseum te Antwerpen is een exemplaar bewaard van een plaat die voor dergelijk dobbelspel diende. Een van de toezichters, afkomstig uit Zuid-West-Vlaanderen, vestigde mijn aandacht op de kansspelen en vertelde, dat te Temse dergelijk verboden spel nog gespeeld wordt. Liefhebbers van tuisspelen vindt men o.a. nog onder de schutters.

Kunnen onze lezers nog andere kansspelen aanwijzen die onze wetgeving niet heeft kunnen uitroeien en blijven behoren tot het ongezonde volksvermaak ?

R. v. d. L.

URSEL. — Pierlala herleeft in zijn geboortedorp !

In het begin van onze eeuw, om het juist uit te drukken in 1908, hebben zij hier Pierlala gevierd. Pierlala is een schelm van eerste rang, een Jan Klaassen van de Poesjenellen. (2) De inwoners van Ursel vertellen met heilige ernst, dat hij bij hen geboren is, en zij wilden bewijzen, dat zijn geest nog voortleeft in

---

(1) ANDELHOF Em. : Tuisspelen, Ankers en zonnen. O.Z. 12e jg. 1937, nr. 1, blz. 26-29.

(2) D.(aniël) V.(erstraete) : Pierlala. In « Vrij Maldegem », weekblad Maldegem, 1 juni 1963, blz. 11.

een hele reeks kluchtigaards, zoals Léon Claeys, voorzitter van de Bond der Zelfstandigen, Gerard Lambrecht, Carlos Tiebergien en Marcel Verstraete.

In 1908 bevond Pierlala (hét mannetje, een beeld van hout, dat op koddige wijze aangekleed is) zich in de herberg van «Sofie»; de herberg droeg de naam «De Vrede», maar Sofie was te oud om te waken over de belangrijkste inwoner van Ursel en hij verhuisde naar de Katerhoek, in de herberg «De Bierboom». Met de kermis staken ze, in plaats van een vlag, het beeld van Pierlala door het dakvenster! Een verhuis of 'n overbrenging van zulk illuster personage bracht feest en jolijt. Waarom niet herbeginnen en er een traditie van maken? Zo rees het plan en de wilde stoet «Pierlala in Ursel 1900», in juni 1963.

Gebeurtenissen en gebruiken van de jaren 1900, die de historie van Ursel beroerden, herleefden in een authentieke weergave: de Dragonders, ruiters in de uitrusting van de eeuwwisseling, de herberg «De Bierboom» (de toneelbond bood niet alleen een uitbeelding, maar leverde puike schetsen en boerten uit het leven van Pierlala); de lotelingen die het Wetshuis van Zomergem toonden, waar de jongens van Ursel moesten loten; het Hof van Pierlala; volksspelen uit 1900; de grote gezinnen brachten een zevende zoon «nummer zeven heet Pierlala», hetgeen de doopplechtigheden van zestig jaar geleden ten toon spreidde; leurders en stopers; landsknechten met hun trommels, enz.

De inwoners van Ursel dragen de naam van messenvechters, bierdrinkers; we kunnen ze ook de «zingende Pierlalamannen» noemen, want het lied over Pierlala telt meer dan vijftig strofen.

Knesselare viert ter gelegenheid van karnaval met steeds stijgende bijval de Flabbaartfeesten; in Maldegem richt Mijnheerke-van-Maldegem zijn feest in; Beernem jubelt met de Kalemoeiefeesten; en in Oedelem troont Uilenspiegel in vele sotternieën. In Ursel bracht de Bond der Zelfstandigen «Pierlala in 1900»; de uitbeelding was juist, maar de uitdrukking loopt mank, want de stoet en de boerten en tonelen bewezen, dat Pierlala er nog voor 100% leeft in 1963... en langer ook!

R. v. d. L.

ZOMERGEM. — Zomerprinses in 4e België-Holland Festival

Deze gemeente aan het kanaal van Schipdonk, reeds vermeld in de negende eeuw, richt sinds zestien jaar een leuke folklorestoet in, dewelke dit jaar voor de vierde maal in het teken staat van een België-Holland Festival.

Daar treden talrijke folkloristische verenigingen op uit eigen land, maar ook Nederland is er met een zestal vertegenwoordigd. In 1963 heeft het gemeentelijk feestkomitee een «Zomerprinses» in het leven geroepen om het jaarlijks festival nog meer luister bij te zetten. De befaamde praalwagen «Cinderella» uit Bergen-op-Zoom deed op 23 juni 1963 speciaal de verplaatsing naar het zuiden om de Zomerprinses in triomftocht rond te voeren. Dergelijke prinses kan vanzelfsprekend niet op haar eentje reizen; daarom begeleidden de Druivenprinses van Overijse en de Oogstprinses van Veurne haar.

Aldus verboederden de provincie Brabant en West-Vlaanderen in een belangrijke gemeente van Oost-Vlaanderen, langs de prinsessen om! Daar stroomden heel wat kijklustigen naar Zomergem om er de nieuwe prinses te zien en te vieren!

R. L.

MELSELE. — Eerste Aardbeiprinses

Sinds 1954 offeren de aardbeienkwekers van Melsele en omgeving de « eerste-lingen » van hun vruchten aan O.-L.-Vrouw van Gaverland. De gemeente van de aardbeien wil de aandacht steeds meer op zich trekken door tentoonstellingen, die zelfs uit Nederland heel wat deskundigen en kijklustigen trekt. Waarom zou men er geen koninklijk gevolg bij halen? De inwoners van Melsele hebben dus een « Aardbeiprinses » gekozen.

DENDERMONDE. GENT. MECHELEN. — Konfirmatie van Rederijerskamers

Tijdens het patroonfeest van de Koninklijke Soevereine Hoofdkamer van Rhetorica « De Fonteyne » te Gent, op zondag 9 juni 1963, werd overgegaan tot de konfirmatie der rederijerskamers « De Rosiers » van Dendermonde; « De Pioene » van Mechelen en de erkenning op proeftijd van de Gentse toneelvereniging « De Postiljon » die thans ook de titel van rederijerskamer mag dragen.

De camers « De Rosiers » en « De Pioene » kunnen bogen op een oud verleden waarvan de erkenning als Rederijerskamer dateert uit de 15de eeuw. De Gentse toneelvereniging « De Postiljon » zal thans als Rederijerskamer de traditie voortzetten van een vroegere camere, in 1836 gesticht te Mariakerke, en meteen de benaming « *Iver doet leven* » overnemen.

De Bond der Oostvlaamse Volkskundigen sluit zich aan bij de geluk- en heilwensen uitgesproken door de hoofdmans van « De Fonteyne », Prof. em. Dr. P. De Keyser, tijdens de academische zitting, en wenst voor de rederijerskamers een mooie toekomst in de studie en de beoefening van het toneelleven en de toneelkunst.

M. D.

BORGERHOUT. — Strijkijzer- en Buurtschapmuseum (1)

Nummer twee van de huidige jaargang vermeldt de mogelijkheden om dit museum te bezoeken. De ijverige konservator, ons medelid, de h. Ferdi van de Vijver, (uitgever van het *Heemkundig Handboekje voor de Antwerpse Randgemeenten*) meldt, dat de leden van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen vrij toegang hebben mits vertoon van de lidkaart. Het museum is gevestigd op het sekretariaat van de Kring voor Heemkunde en Volksopleiding, Vosstraat 87, Borgerhout.

De konservator kan u momenteel reeds tachtig verschillende modellen van strijkijzers tonen!

R. v. d. L.

GENT. — Volksdans en Vendelspel

De jeugdgroep van de Vlaamse Toeristenbond (sekretariaat Kalandenberg, 7) trad verscheidene malen op met volksdansen, jongensdansen en vendelspel, op een of ander openbaar plein van de stad Gent.

Dit geschiedde reeds op de Kouter, op Sint-Veerleplein en de Vrijdagmarkt. Op 17 juli op het plein bij Sint-Jakobs; op 17 oogst op de Groentenmarkt; op 28 oogst op het Sint-Elisabethplein.

R. L.

---

(1) O.Z., XXXVIIIe jg., nr. 2, 1963, blz. 67.

ZELE. — Kunst en Volkskunde gaan hand in hand

Een jaar geleden heeft de kunstkring « Were Di » te Zele aan de Dijk het « Kunstschip Pieter Gorus » symbolisch te water gelaten; deze plechtigheid greep plaats met een huldestoet gewijd aan de befaamde Scheldeschilder, evenals met een folkloristisch feest dat een bijzondere bijval oogstte.

De eerste verjaring van de plechtigheid bracht niet alleen een tentoonstelling van schilder- en smeedwerk, maar tegelijk herleefde de lokale folklore op en rond de stroom tijdens allerhande volksspelen, o.a. een flessenprijskamp: « Welke fles drijft het verst? » De artiesten in en rond het drijvend tentoonstellingsschip huldigen niet alleen de kunst, maar tevens de volkskunde; dat dienen we zeker aan te stippen!

P. Roman.

DEERLIJK. — Patroonheilige van de vinkeniers

De vinkeniers hebben thans (1963) de heilige Franciskus van Assisië « die de vogels zegende », tot hun patroon uitgeroepen.

Ons medelid de h. Léon Defraeye heeft een mooi prentje in veelkleurendruk te Deerlijk uitgegeven (als gift van het gemeentelijk feestkomitee); op de keerzijde heeft hij het gebed van de vinkenier, door hem opgesteld, laten drukken.

Het prentje verbeeldt de heilige Franciskus, terwijl hij tot de vogels predikt.

Vroeger noteerde de h. Defraeye een « ophopend lied » gezongen tijdens een vinkeniersfeest. (Zie Oostvl. Zanten, XXXVIe jg. 1961, nr. 2, blz. 51-52).

M. Broeckhove.

WETTEREN. — Sint-Sebastiaansgilde viert koningsfeest

Met veel luister en plechtigheid werd dit jaar, op donderdag 16 mei, het koningsfeest gevierd. Ter gelegenheid van het 282ste koningsfeest heeft het gilde (gesticht in 1681) de aloude tradities in ere hersteld.

In de voormiddag trok een kleurrijke afvaardiging van het gilde, bestaande uit knape, trommelslagers, vijfelaar, vendeldrager en nar, door de straten van de gemeente naar het huis van de koning om hem te verwittigen dat hij zijn eretitel moest komen verdedigen op de koningsschieting.

Op het schietplein werd naar de papegaai geschoten. Bij het 8ste schot werd de koning onttroond door een gildebroer.

De nieuwe koning ontving uit de handen van de hoofdman de oude zilveren breuk. Rond de wip werd de traditionele ronedans uitgevoerd. De « af te schieten os » en het « oud Wetters bier » waren ook van de partij om de geschiedenis van het aloude koningsfeest beeldrijk te doen herleven.

Deze viering willen we niet ongemerkt laten voorbijgaan zonder aan te stippen dat de T.V. de geschiedenis van het St.-Sebastiaansgilde op het scherm heeft gebracht. Bovendien verscheen van de gildebroeder Albert Rawoens een studie over de geschiedenis van het Schuttersgilde St.-Sebastiaan. Deze studie werd vorig jaar in boekvorm uitgegeven en verdient een eervolle plaats in de activiteiten van het aloude gilde.

M. D.

Kroniek van de Bond

Prof. Dr. F. van Coetsem te Leiden

Ons medelid, Prof. Dr. F. van Coetsem, hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven, is thans benoemd tot buitengewoon hoogleraar in het oudgermaans aan de rijksuniversiteit te Leiden.

Prof. van Coetsem promoveerde twaalf jaar geleden te Leiden tot doctor in de Germaanse Filologie. Hij trad er gedurende negen jaar op als medewerker aan het Woordenboek van de Nederlandse Taal, in opdracht van het Belgisch Ministerie van Onderwijs, en publiceerde reeds vele studies en artikels, o.a. in de « Leuvense Bijdragen ».

Wij bieden aan Prof. van Coetsem onze oprechte gelukwensen bij deze benoeming tot buitengewoon hoogleraar te Leiden, hetgeen bewijst, dat men ook buiten ons land zijn kennis en verdiensten ten zeerste op prijs stelt. R. v. d. L.

De h. J. van Haver doktoereert !

Op 30 mei 1963 promoveerde te Leuven ons medelid de h. Jozef van Haver tot doctor in de Wijsbegeerte en Letteren, groep Germaanse Filologie, met een proefschrift « Nederlandse Inkantatieliteratuur, een gekommentarieerd compendium ». Daardoor is hij de eerste licentiaat die te Leuven de graad van doctor in de Volkskunde behaalt.

Vier jaar geleden feliciteerden we ons medelid voor een werk, dat de Koninklijke Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde met goud heeft bekroond (1) en dat een deel van dit proefschrift uitmaakt. Deze verhandeling verdient onze bijzondere aandacht in drie opzichten: vooreerst heeft de auteur voor de meer dan 1100 Nederlandse teksten (bezwingingen tegen ziekte en nood, zegens en volksgebeden tegen allerlei bedreigingen, en toverspreuken) een bruikbaar klassifikatiesysteem ontworpen, waarvoor men in het buitenland reeds belangstelling toont; ten tweede, hij heeft de markante verschijningsvormen, inz. de typen en motieven onderzocht, steeds op de achtergrond van de Europese inkantatieliteratuur; tenslotte heeft hij de verschillende invloeden opgespoord en vastgesteld, waarbij vooral de rol van de Kerk bij ontstaan en overlevering van de formules opvalt.

Het bestuur en de leden van de Bond bieden de h. van Haver en ook zijn promotor Prof. Dr. K.C. Peeters hun diepdoorvoelde gelukwensen, niet alleen bij het verkrijgen van deze graad en wegens de hoge waarde van deze studie, maar tevens wegens het feit, dat dergelijke promotie er ruim zal toe bijdragen om de Volkskunde te doen waarden bij de hogere instanties. R. v. d. L.

---

(1) O.Z. XXXVe jg. 35, nr. 5, 1960, blz. 163.

heemsmuseum

Rietgaverstede
NEVELE

Opening van het Heemmuseum «Rietgaverstede» te Nevele

Op 25 mei 1963 beleefde de h. Ant. Janssens, samen met zijn vrouw en familie, een ware hoogdag: plechtig, maar tegelijk zeer hartelijk had de opening van zijn heemkundig museum plaats.

Bij de aanwezigen rangschikten zich Z.E.H. deken Basiel De Pauw, de E.E. HH. onderpastoors Jamée en Van Gele, de burgemeester Adhemar Depauw en de schepenen Dr. J. Wannyn en E. Van Haver, met alle leden van de gemeenteraad; verder baron René Buysse, Lode Hoste, Gaston Hebbelynck, bestuursleden van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, Raf van den Abeele, penningmeester van het Verbond voor Heemkunde, en vele anderen uit de wereld van de volkskunde en de kunst.

De h. Ant. Janssens verwelkomde op gulle wijze zijn genodigden en merkte de aard van zijn museum: het eerste in het kanton en het eerste van zijn soort van alle landelijke gemeenten, gelegen in de driehoek Gent-Deinze-Aalter.

Zijn doel bestaat in het verzamelen en passend tonen van alle voorwerpen die verband houden met de geschiedenis en volkskunde van Nevele, die er plaatselijk gebruikt en vervaardigd werden en worden, om het doen en laten van de voorouders klaar te belichten. Na het omlijnen van zijn doelstelling verstrekte de konservator uitleg nopens de naam «Rietgaverstede». In 1550 bestond het uitgebreid leen ten Rietgaver, met vele voorrechten beladen. In het begin van de achttiende eeuw verdween dit gebied door verkaveling en verkoop en tegelijk verdween de naam. De inrichter van het museum heeft deze naam opnieuw in het leven geroepen en er de term «stede» aan toegevoegd.

De h. Janssens verklaarde verder, dat de opening slechts het eerste deel van het museum betreft, want de plaatselijke fotodokumentatie, de verenigingen, foto's van de hoogwaardigheidsbekleders, handschriften van letterkundigen als Rosalie en Virginie Loveling, Cyriel Buysse, e.a. en allerlei belangrijke voorwerpen wachten naar een tweede deel. Na de belofte, dat dit museum pas een begin beduidt, verstrekte de h. Janssens uitleg over de bouw van het museum, een typische kortwoning, en over de verzamelingen die erin geborgen zijn.

Na de toespraak die een uitbundige bijval oogstte, bracht R. van der Linden, voorzitter van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, hulde aan de persoon en aan het werk van de h. Janssens. Het betreft een gestadige inspanning van meer dan twintig jaar, een systematisch rangschikken op steekkaarten en keurig ordenen per vak en ambacht en geschiedkundige periode. De h. Janssens verdient een bijzondere aandacht, omdat hij onbewust zich in dienst van de wetenschappelijke volkskunde heeft gesteld. Hij heeft gezocht en gevonden, wat de voorouders en inwoners van zijn gemeente bindt, in gemeenschap en in traditie. Hij heeft gebruiksvoorwerpen, verenigingen, ambachten geschikt en geschikt, volgens het lokaal standpunt, hoe alles gebonden is met de gemeente en de omgeving; volgens het geschiedkundig standpunt, hoe het bezit van vroeger en nu gebonden is aan de tijd en de ontwikkeling; volgens het sociologisch standpunt, hoe elke mens, van hoog tot laag gebonden is aan de gemeenschap; volgens het psychologisch standpunt, welke geestelijk-zielkundige houding de mens aanneemt, van de wieg tot het graf. In en door zijn museum heeft de h. Janssens een veelzijdige en klare kijk op het rijke leven van Nevele, in zijn eigen glorieus aard.

De h. Richard Vankenhove, lid van de Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde en ondervoorzitter van de Museumcommissie te Gent, stelde op zijn

beurt het werk van de konservator in het volle licht, als een zuiver wetenschappelijke en weergaloos onbaatzuchtige prestatie, en verzekerde, dat de nodige inspanningen zullen geschieden om de verdiensten van de h. Janssens en de waarde van zijn museum door de overheid te doen erkennen. Na de heildronk, het tekenen van het guldenboek, en een bezoek aan de rijkgevolle kortwoonst, beklemtoonde Dr. Weyns, lid van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde, konservator van het Openluchtmuseum te Bokrijk, en voorzitter van het Verbond voor Heemkunde, het belang van deze unieke verzameling, drukte zijn vreugde uit over de atmosfeer van deze opening, waar alles — niet officieel en plechtstatig — maar uiterst hartelijk en gezellig verliep. Hij wenste, dat de gemeentelijke overheid de mogelijkheid zou overwegen om de verzameling in een groter gebouw onder te brengen.

Op de hoogdag van Pinksteren hebben bijna duizend personen een bezoek gebracht aan « Rietgaverstede ». Velen beloofden aan de h. Janssens, dat ze zouden terugkeren, want dat ze er zoveel konden leren. De bijval bij de opening en de stijgende bijval sindsdien bewijzen, dat de hoogstaande gezagvoerders tot de eenvoudige vakman zijn reusachtige inspanning waarden en hoogachten, en hij heeft het dubbel en dik verdiend ook !

Een volgende bijdrage beschrijft de waarde van de verzamelingen zelf.

R. v. d. L.

Nota : Heemmuseum Rietgaverstede, Kernemelkstraat, 60, Nevele, is toegankelijk elke tweede zondag van de maand, ook tijdens de gemeentefeesten of na afspraak met de h. Ant. Janssens.

GENT. — Triomftocht der Reuzen in Vlaanderen

Op zondag 23 juni greep de triomftocht der reuzen plaats georganiseerd door de vriendenkring Hou ende Trou met de medewerking van Fedekam en onder de hoge bescherming van talrijke officiële personaliteiten.

Vermits de elektrische tramleidingen niet toelieten deze triomftocht te houden in het stadscentrum hebben de organisators moeten uitzien naar meer geschikte wegen. In grote lijnen geschetst, zag de wegwijzer er uit als volgt : Watersportbaan, Einde Were, Malem, Drongensteenweg, Rooigemlaan alwaar de cretribune was opgesteld aan de Peerstraat.

Begeleid door een 20-tal muziekkapellen stapten een honderdtal reuzen in de optocht. Ze behoorden toe aan dertig verschillende steden en gemeenten. Vele reuzen waren begeleid door een dans- of zanggroep, of door een aangepast gezelschap.

De feestelijke optocht oogstte veel succes bij de talrijke toeschouwers die opgesteld waren langs de wegen en in de nabijheid van de tribune.

5 leden van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, de heren M. Daem, M. Broeckhove, J. Temmerman, G. Hebbelynck en R. Haeseryn waren aangesteld om te fungeren als jury voor het toekennen van vier trofeeën, respectievelijk aan de meest representatieve groepen. De ereprijzen werden toegekend aan de reuzen van de stad Ieper, de reuzengroep Markies Bette uit Lede, de A. Debbaut's Reuzengroep uit Evergem en aan de stad Turnhout met de Kempische Reuzenclub.

De triomftocht der reuzen is uitgegroeid tot een blijde intrede van onze Vlaamse reuzen te Gent.

M. D.

Sint-Sebastiaanfeesten te Berlare bij Dendermonde op 12 mei 1963.

Onder impuls van Dr. Verbesselt grepen er prachtige feesten plaats, ingericht door de lokale Sint-Sebastiaansgilde, die zich beroept op een bestaan sinds 1566! Twee bestuursleden, de heren Pieters en Vankenhove (tevens leden van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde) vertegenwoordigden de Bond en waren tevens lid van de jury. Naar waarheid een groots opgevat feest op een reusachtig Wippeplein, in een Breugeliaans kader: geurtjes van pens, gebraden worst, gerookte hesp waren niet van de lucht en een lekker boerebrood zowel als een zwaar plaatselijk biertje waren niet te versmaden. Gebruikelijke toespraken door Burgemeester en Onderpastoor, maar vooral door Dr. Verbesselt die wees op de gildegroeperingen in het Vlaamse land, per provincie waar, zo zegde hij, Oost- en West-Vlaanderen ontbreken. Volgden elkander op: wedstrijden op liggende wip zo door gildezusters als -broeders, wedstrijd in trommelroffelen met, spijtig genoeg, slechts één aantredende groep, ook zeer verdienstelijke uitvoeringen van volksdansen van vijf gekostumeerde groepen; het ongunstig weder verplichtte jammer genoeg af te zien van het vendelzwaaien. De topprestatie was bij het begin: de schitterende optocht van elf, meestal Brabantse gilden, in soms zeer pittoreske, ja zelfs kostbare klederdrachten, waarbij colliers, emblemen en vlaggen schitterden. Ter afwisseling een paar harmonieën. Dit alles ging de feestende groep van de lokale St.-Sebastiaansgilde vooraf: een zeventigtal mannen en vrouwen, waarvan minstens 50 in zelfbetaalde klederdracht, op kop de vendeldrager te paard! Vermelden we nog het afroepen van het palmares, en het overhandigen der zeer mooie prijzen, o.a. schone voor de gelegenheid ontworpen borden met de kerk en de wip van Berlare. De uitspraak over de uitgevoerde dansen verwekte rumoer, omdat de jury zich geïnspireerd had van de noodzaak van het voortbrengen van inheemse dansen. Bij het vermelden der uitslagen antwoordde de h. Vankenhove meteen op de vriendelijke uitdaging van Dr. Verbesselt stout en bout, dat in 1966 bij het 400-jarig bestaan, niet elf Brabantse, maar een dozijn Oostvlaamse gilden zouden aantreden. We mogen niet sluiten zonder te vermelden, dat Griffier Freddy Janssens het feest inleidde, aan wie al de eer voor de algemene leiding toekomt.

R. V.

Folklore- en Reuzenstoet te Evergem-Belsele op 19 mei 1963.

Ons bestuurslid R. Vankenhove die tevens optrad als ondervoorzitter van de Museumbeheerraad en als lid van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde, vertegenwoordigde er de Bond.

Geen toespraken, maar algeheel feestvreugde te midden van een buitengewoon grote belangstelling: een stoet met 27 groepen en een paar outsiders: (van) fel opgemerkte enkelingen. In de stoet zou men alles moeten noemen en meestal roemen. Trachten we samen te vatten: naast ruiters, spandoeken en muziek-korpsen, de gewone groepen zoals vinkeniers, schuttersmaatschappij en andere, (vooral de familie De Conynck met zijn ezel, zijn beren, zijn aapjes); de ontelbare wagens waarop zowel het oude als het nieuwe met elkander afwisselde. Sociale werken (over verlengde leerplicht en uitgebreid verlof), de vier wagens over de seizoenen van het leven met soms zeer fijne vondsten: de dans rond de Meiboom in de Lente en het gezellig familieleven rond de haard in de winter; de Breugeliaanse boerenkermis op de wagen der brouwerij «Neyt»; de zeer geslaagde afbeelding van de laatste lotelingen rond de trommel, met de conseilgasten met papieren linten en bloemen en de afbeelding van de oude soldaatuniformen (en de lotelingliederen!); de unieke wagen van de voetbalklub met de spelers naar de

oude trant met korte broeken met bretellen en met bolhoeden !; de zonnekloppers van 't Hulleke met hun ruimtevaarders en hun tuig; maar vooral de wagen van het zangkoor van de Belzelieren met leider, begeleider en het ganse koor in fleurige dracht van wit, groen en zwart; een goedgeslaagde navolging van de grootste wagen van Namen die « en gradins » een ganse harmonie met koor meevoert. Zeer gewaardeerde vendelzwaaiers, maar vooral reuzen: de prachegroep van Evergem-centrum, alle groot of klein met betrekking op landbouw, groenten- en vooral bloemenkweek en een zeer opgemerkt groot gevolg. Dan Karel en Ida (boer en boerin) van Lovendegem; Manten en Kalle van Zomergem (best te herzien); de reuzen van Drogen: Bruno en Rozalinde (boerenpaar); de reuzen van Ronsele (niet al te geslaagde imitatie van historische reuzen). Maar de aanleiding van dat alles was de intrede van de eerste reus van Belsele, een sympatiek taartenbakkersfiguur met een plezierig gevolg. De algemene groepering der reuzen, de dansen, het aflezen van de geboorteakte, de belofte van vrouw en gezin, dit alles gaf veel jolijt. Een zeer stemmig volksfeest, waarin de stipte orde van de optocht, de prachtige uitleg per geluidsversterking eer aandoen aan de inrichters waaronder voornamelijk de heren Neyt en Bundervoet en de Sekretaris heer Marcel Demil.

R. V.

Reis naar Overmere, Sint-Niklaas en Rupelmonde !

Op zondag 3 juni 1963 verliet een zeer grote bus met vrolijke mensen de stad Gent, want niettegenstaande de moeilijkste omstandigheden voor hem persoonlijk, verstond ons bestuurslid en reisleader, de h. Richard Vankenhove, de kunst om elkeen terstond in een opgewekte stemming te brengen, door de waarde van de reis in een gulp van gulle humor uit te stippelen.

In Overmere stond E.H. Penne, konservator van het Boerenkrijgmuseum, op wacht om de h. Vankenhove en de leden van de Bond hartelijk te verwelkomen, en na een korte gedegen toespraak, hen gedurende haast een uur met onverminderde geestdrift rond te leiden. Men kan zich moeilijk inbeelden, dat zovele schatten op zo weinig tijd verzameld werden. De konservator vertelde het ontstaan van het museum, nl. hoe het hem met verstomming sloeg dat in Overmere n i e t s geschiedde, ter herdenking van de Boerenkrijg. Op korte tijd stampte hij een museum en een studiekring rond het museum uit de grond. Een konservator van het zuiverste goud !

In Sint-Niklaas betraden we een ander eerbiedwaardig gebouw, waar de toegewijde heer Buvé ons de volkskundige waarden uit het Land van Waas liet ontdekken. Een weefgetouw, uithangborden, verzamelingen van elke trant en tint verrasten ons. De rijkdom van het museum en de rijkdom van de Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas leggen getuigenis af van de daadvaardigheid van de h. Buvé.

Het voorziene uur was lang verstreken, toen de h. André Vanderveken als gids optrad in het stadhuis, om er met pittige anekdoten de luister van de stad en het gewest te verheerlijken.

Rupelmonde lokte ons daarna, in het kader van zijn Reinaertjaar. Daar wachtte niet alleen een kunstvolle Reinaerttentoonstelling, maar tegelijk een verrassing: de reisleader Richard Vankenhove en voorzitter Renaat van der Linden werden daar zo maar « ridder in de Reinaertorde van de Vossenstaart ». Daar bengelde dra een rasechte vossenstaart aan hun kraag, terwijl ze verbroederden met de h. Jaumotte, voorzitter van het Benelux-Esperantocongres; tijdens het middagmaal

speeche de h. Vankenhove voor de vuist in het Esperanto, door alle woorden te laten eindigen op u's!

De wandeling doorheen Rupelmonde, met een bezoek aan de « Graventoren », het vossenhol « Malpertuus », het huisje van en met de kantwerksters, de tocht op de Schelde, dat alles vormde een lust voor hart en geest!

De namiddag vlood als in een droom voorbij.

Deze uitstap die we als een driestedentocht willen betitelen, niet om de naam van de lokaliteiten, maar om de waarde van hetgeen we er ontdekten aan eigen schoon en eigen aard, heeft de band tussen het bestuur en leden van de bond echter en hechter gesmeed. Wij danken de h. Vankenhove een kunnen slechts onze beste erkentelijkheid uitdrukken, met het verzoek: schrijf ons in voor de reis naar Bokrijk, op 15 september, want een reis van De Bond willen we niet missen.

R. L.

Bezoek aan de Potjesmarkt te Schellebelle

Op zondag 16 juni, in de loop van de namiddag, begaf een afvaardiging van het bestuur zich naar Schellebelle, waar de reeds befaamde Potjesmarkt vele bezoekers lokte. Op het plein vóór het gemeentehuis drumden talrijke belangstellenden, tot grote vreugde van burgemeester De Waele Michel, die persoonlijk de verkoop bijwoonde en hielp, o.a. met de veldwachter Van Hoecke Jos. De lokale kunstschilder De Grauwe die reeds twee jaar na mekaar gepoogd had zich een ganse reeks potjes aan te schaffen, was telkens een paar minuten te laat gekomen. Thans was hij stipt om drie uur aanwezig en bekwam de hele reeks, nl. 22 stuks, voor de prijs van honderdzestig F. De kopers konden intussen kiezen en namen schoteltjes, of een melk- en koffiekannetje, bloempotjes, kaarsepannen, sbakken, enz.

De Potjesmarkt veroverde reeds een vaste plaats in het kader van onze « Levende Folklore », sinds hij — na een achterwege blijven gedurende vijftien jaar — zijn officiële opening beleefde op 15 juni 1952. Op dat moment wenste de h. Daem, als afgevaardigde van De Bond, dat het folkloristisch karakter van de Potjesmarkt zou beschermd en behouden blijven. (1) De h. Pieters, als lid van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde, wees erop, dat het volk moeilijk zijn gebruiken prijsgeeft, als de vereiste elementen voorhanden blijven.

Zovele jaren verstreken en de Potjesmarkt kent een vaste en schitterende traditie. Het stemt biezonder tot vreugde, dat de burgemeester persoonlijk de Potjesmarkt opende en de waar hielp aan de man brengen. Onze voorzitter feliciteerde hem hartelijk en hij verdient het dubbel en dik, want hij draagt de volkskunde (en ook de volkskundigen) een warm hart toe!

R. v. d. I.

Onze Bond straalt uit in de Provincie!

(1) Zie M.(arcel) D.(aem): De Potjesmarkt te Schellebelle. Oostvlaamsche Zanten. XXVIIe jg. 1952, nr. 5, blz. 115-116.

Boekbespreking

HANS R.-PURSCHKE: **Liebenswerte Puppenwelt.** Marion von Schröder-verlag Hamburg, 1962. Prijs: 40,— DM.

Hans Purschke is een verliefd man, verliefd op het poppenspel. Dat straalt uit de 22-bladzijden lange inleiding waarin hij de onbegrensde mogelijkheden van het poppenspel plaatst tegenover het toneel dat door de anatomie van de acteurs noodgedwongen beperkt is. Voor de pop is niets onmogelijk, zij kan vliegen, reusachtige sprongen maken, zichzelf wegtoveren en terug verschijnen naar goeddunken.

Famulus Wagner uit het poppenspel « Doctor Faustus ».

Met welgevallen citeert hij een oud Indisch gezegde: het poppenspel is door de goden gezegend, daarom zal het nooit sterven. Uit zichzelf voegt hij erbij: zolang er

vrolijke mensen zijn met jonge harten zal het poppenspel leven.

Het zou echter verkeerd zijn te verwachten dat het boek van H. Purschke een handleiding voor het poppenspel zou zijn. Naast de inleiding, waarin de schrijver in volle overgave, een lans breekt voor het poppenspel bevat het boek 183 bladzijden illustratie. Het is in werkelijkheid een album, ik noem het een kunstalbum. En daar ligt juist het verschil dat bestaat tussen het spelletje zoals wij het gekend hebben en de poppenspelen zoals die thans beoefend worden in Duitsland, Italië en vooral in de landen achter het ijzeren gordijn. Daar waar in onze streken deze kunsttak overwegend beoefend werd door nederige lieden die hun theater, hun schermen, hun poppen zelf in elkaar knutselden, is het poppenspel in bovengenoemde landen een kunstuiting geworden met een grote K. Vooral in de U.S.S.R. is dit uitgegroeid tot een staatsonderneming waarbij duizenden ingenieurs, technici, toneelspelers en vaklieden betrokken zijn. Teksten worden speciaal geschreven, poppen worden gemaakt die maar in één stuk kunnen optreden, schermen en belichting worden door kunstenaars uitgevoerd.

Daarom noem ik het werk van H. Purschke een kunstalbum, dat onze poppenspelers het water in de mond zal doen komen. Zo opgevat is het niet langer meer een volkse uiting, doch een kunstgewrocht blijft het.

Schrijver heeft het nodig gevonden een lijst der Duitse poppenspelen en een lijst der fotografen die de illustratie hebben geleverd aan zijn werk toe te voegen.

Wat hebben wij, volkskundigen, aan dergelijke ondernemingen? Wij blijven vol bewondering voor het gepresteerde doch moeten ons afvragen of dit soort poppenspel heden reeds niet is voorbijgestreefd door de film, de poppenfilm en de

tekenfilm, die over nog grotere mogelijkheden beschikken.

In afwachting blijft het « spelke van smijten en slaan » nog steeds de harten onzer kinderen veroveren.

J. BOES.

A. DURAND-TULLOU, *Du Chien au Loup-Garou dans le fantastique de Claude Seignolle*, Editions G.-P. Maisonneuve, 198, Bd St-Germain, Paris, 1961; 240 pp. « Collection documentaire de folklore de tous les pays ». Prijs: 12 NF, op pur fil marais 18 NF.

Het is met een bijzonder genoegen, dat wij gevolg geven aan het verzoek van de redactie, om dit boek te bespreken. Eerst en vooral omdat het uitmuntend kadert in de uitgesproken tendenz welke we in « Oostvlaamse Zanten » de jongste tijd ontdekken, om systematisch de invloeden na te speuren, die de folklore in de letterkunde heeft nagelaten en nog steeds nalaat. Ten tweede omdat we zodoende tevens in de gelegenheid zijn onze kollega's wat nader vertrouwd te maken met de auteur, maar vooral met degene wiens werk de aanleiding tot deze passionante studie is geweest: Claude Seignolle.

A. Durand-Tullou, « docteur ès-Lettres », is niemand anders dan de specialiste inzake voorhistorie Adrienne Durand-Tullou, vermaarde etnografe waaraan talrijke ontdekkingen in Zuid-Frankrijk te danken zijn. Zij publiceerde werken over de « traditionele beschavingen » en was zodanig aangegrepen door het letterkundig werk van Claude Seignolle, dat zij er een diepgaande studie aan gewijd heeft.

Claude Seignolle zelf nu, is een van de merkwaardigste auteurs uit het hedendaagse Frankrijk. Aanvankelijk beperkten zijn publikaties zich tot louter-folkloristische studies. Hij onderzocht verscheidene landstreken en wist, door een onverdroten persoonlijk en rechtstreeks onderzoek, tienduizenden

folkloristische feiten voor het nageslacht te bewaren. Zijn lijvige verzamelbundels leggen getuigenis af voor de noeste, fanatieke vlijt van deze eminente zanter, een der laatste leerlingen van Van Gennep.

Onze lezers weten, dat we met de stand van het hedendaagse volkskundig onderzoek in Frankrijk niet erg oplopen. Niet uit een vooringenomen standpunt, wel integendeel, maar omdat er zeer weinig wordt gepresteerd. Er zijn voor 't ogenblik in Frankrijk hoop en al een tiental volkskundigen die naam waardig, waarvan er dan nog slechts drie of vier geregeld gepubliceerd wordt. Hierbij staat Claude Seignolle ver afgetekend op kop. Men hoeft slechts zijn pas verschenen boek over « Le Folklore de la Provence » ter hand te nemen, om met een gevoel van onverholen bewondering tegenover hem te staan.

Bovendien is Seignolle in Frankrijk zowat de voornaamste auteur op het gebied van de fantastische literatuur. Zijn werk krioelt van volkskundige elementen, maar de grote kunst van deze schrijver berust erin, deze elementen zodanig te verweven dat ze in éénklank zijn met de literaire prestatie als dusdanig. Zijn fantastische romans en verhalen zijn geen nachtmerries met wazige schimmen, maar berusten op een realistische basis. Het fantastische ontstaat uit de rotsvaste geloofs- en overtuigingswereld waarin

zijn figuren (doorgaans eenvoudige buitenmensen) bewegen. Met bovendien een imposante dosis psychologische elementen, die het geheel een sfeer van prangende waarachtigheid verlenen, zelfs daar waar de duivel, de weerwolf en de vampier te voorschijn treden.

We kenden het literair werk van Seignolle reeds vrij goed en hadden een oprechte waardering voor zijn zanterswerk. Maar er was een studie nodig als deze van Adrienne Durand-Tullou om ons de buiten-

gewone verdiensten van deze volstrekt op-zichzelf-staande figuur in de Franse letteren pas naar waarde te leren schatten. Voor al degenen die zich voor de figuur van de weerwolf interesseren, bevat het essay een schat aan gegevens, die af en toe zelfs een nieuw licht werpen op bepaalde details en voor een vergelijking met de eigen Vlaamse weerwolfsagen van groot belang zijn.

Kortom: een uitmuntende studie over een groot auteur.

A. VAN HAGELAND.

Walter STENGEL, *Guckkasten*, Altberliner Curiosa. Uitgeverij Walter de Gruyter en Co, Berlijn. 1962. 192 blz. 24 afb. Prijs geb. 18 DM.

De auteur heeft niet de eer en het genoegen gehad de uitgaven van zijn werk te mogen beleven. Walter Stengel overleed in 1960 in de ouderdom van 78 jaar. Het boek « *Guckkasten* » is een dankbare herinnering aan zijn onverpoosde arbeid voor de museum- en de volkskunde. Zijn bijzondere belangstelling was gericht op de kultuurgeschiedenis van de stoffelijke volkskunde.

De inhoud van « *Guckkasten* » is een echte kijkkast. De geschiedenis van de voorwerpen, behorend tot de curiosa of « rariteiten », kunnen we in het boek beluisteren door kleurrijke beschrijvingen van volgende onderwerpen: kledingstukken zoals de frak, de kasekeng, de kamerjapon, het vest, kousen, pantoffels; wandelstok; de snuifdozen; de zakdoek; poeder en parfum. Breedvoerig worden de verschillende soorten uurwerken in hun rijke verscheidenheid behandeld. Het kinderspeelgoed is vertegenwoordigd door de poppen, het mechanische speeltuig en de tinnen figuurtjes. Ten slotte: schaduwbeelden, de kijkkast of lanterna magica. Een rijke literatuuropgave met personenregister behoren tot de laatste plaatjes uit de kijkkast.

Al deze voorwerpen behoren tot de Berlijnse curiosa van de 17de, 18de en 19de eeuw. Ze doen ons terugdenken aan tafereeltjes en voorstellingen uit het vorstelijk en rijk-burgerlijk leven dat zich afspeelt in barok- en empire-interieurs. Kenmerkend voor deze periode zijn de overdadige vormen en geëxalteerde gevoelsuitingen in de versiering en in het gebruik van deze voorwerpen.

Belangstellenden in een « kabinet van rariteiten » vinden voorzeker hun gading in « *Guckkasten* » en kunnen zich een paar uurtjes rustig vermeien in de lektuur van de plaatjes.

Het verheugt ons hier te mogen onderlijnen, dat verscheidene van deze oud-Berlijnse curiosa ook behoren tot de Vlaamse volkskunde. Talrijke voorwerpen die er in beschreven worden, behoren insgelijks tot het patrimonium van het Museum voor Volkskunde te Gent. Geen schonere en betere illustratie van « *Guckkasten* » dan een bezoek aan het Museum.

Aanbevolen lektuur voor liefhebbers van curiosa.

M. DAEM.

Finnische und estnische Märchen (August von Löwis of Menar) & **Zigeunermärchen** (Walther Aichele und Martin Block), Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln, 1962. Prijs : 14,80 DM.

Na een aantal theoretische studies over ziel en zin van het sprookje, waarbij we Hedwig von Beit's trilogie op de eerste plaats blijven stellen, zagen de jongste jaren ook talrijke verzamelingen het licht. Het dit gebied reeds menige verdienste verworven. Andermaal verschenen twee delen in die reeks.

De indeling van die bundels gehoorzaamt aan een vooropgezet plan : eerst een tachtigtal sprookjes, en nadien een korte toelichting en verantwoording. Naast de reeds algemeen erkende eenvormigheid van de sprookjesmotieven, waarvan over gans de wereld een identieke kern kan aangeduid worden, blijkt uit deze uitgaven andermaal de specifieke wijze waarop elk volk zijn sprookjesmotieven veruitwendigt. Is het gegeven, het kernmotief, doorgaans aan soortgelijke vertelsels in andere landen verwant, dan worden ze toch verwoord op een wijze die aanleunt bij bepaalde volks-eigenaardigheden. Het milieu verandert, bepaalde filosofische strekkingen veranderen, taal en vitaliteit van de verteller wisselen af.

De bundel **Finnische und estnische Märchen**, zoals hij ons thans opnieuw wordt aangeboden, verscheen voor het eerst in 1927 en is praktisch in die eerste uitgave onvindbaar geworden.

Finland heeft een rijke vertelselschat. Zijn epische liederen, waarvan sommige door de « Kalevala » wereldbekend geworden zijn, hebben nochtans tot hiertoe in het buitenland een grotere weerklank gevonden dan zijn sprookjes. Voornamelijk dan dieren sprookjes, die ginds een bijzonder grote populariteit genieten en tot het liefkoosd studiemateriaal van literatuurkenners be-

horen. Ze knopen inderdaad herhaaldelijk aan bij de middeleeuwse Europese dierenfabels. De wetenschappelijke uitgaven van zulke Finse bundels namen omstreeks 1850 een aanvang en vooral de FF-Communications hebben er ons sindsdien over ingelicht. Verscheidene van die sprookjes werden betrekkelijk vroeg vertaald in het Duits en het is vooral dank zij die vertalingen, dat ze in de Germaanse landen een zekere bekendheid verwierven. In Finland zelf mocht het sprookje zich sedert een eeuw in een vlijtig en onverminderd onderzoek verheugen, waarin de in 1907 opgerichte « Folkloristische Forscherversbund » ongetwijfeld een aandeel heeft gehad.

Wat de Estnische sprookjes betreft, ook daar werden aanvankelijk meestal diersprookjes verzameld. Jacob Grimm was één der eersten om het belang ervan in te zien en ze door vertaling een ruimere verspreiding te waarborgen.

De « eigenheid » van voornoemde sprookjes ligt dus niet zozeer in de kern, dan wel in de bijkomstige milieuschilderingen. Deze elementen zijn evenwel zo belangrijk, dat de vertelsels de niet-gewaarschuwde lezer zodanig om de tuin zouden leiden dat hij bereid gevonden wordt ze totaal eigen karakteristieken te verlenen.

Minstens even degelijk — zoniet beter — als de vorige bundel is de verzameling **Zigeunermärchen**. Of laten we ons wellicht beïnvloeden door de aantrekkelijkheid van deze gevarieerde en poëtische stof? De directe wijze waarop deze sprookjes ons aanspreken, komt ook meer met onze eigen volksaard overeen. Steeds, ook reeds in de Oudheid,

was de zigeuner een verachte paria, die in zijn levensonderhoud moest voorzien door dans, muziek, goocheltruukjes, ketel- en schoenlappen. De gezeten burgers hadden er een instinktmatige afkeer voor. Een gevoel, dat trouwens nog niet is uitgestorven. Is de humor, die we in deze zigeunersprookjes aantreffen, wellicht een reactie tegen die depreciërende houding? Vooral hier, is humor meestal verdriet dat op zijn kop wordt gezet.

In de kommentaar op deze sprookjes wordt ook gewezen op de herkomst van de zigeuners, die naar

Indië wordt verlegd. Sindsdien zwerven ze doorheen gans Europa. Deze tochten hebben vanzelfsprekend hun sprookjesarsenaal beïnvloed. Maar de ontleningen werden zodanig aangepast, dat ze bijna onmerkbaar geworden zijn. Dat heeft de vertalers hun werk zeker niet vergemakkelijkt.

Twee uitgaven, die ten zeerste onze aanbeveling verdienen omdat ze niet alleen interessant maar tevens wetenschappelijk onberispelijk verantwoord zijn.

A. V. H.

ANNELIESE SCHMID : Das Flussgebiet des Neckar. Hydronymia Germaniae, herausgegeben von Hans Krahe, Reihe A. Akademie der Wissenschaften und der Literatur. Mainz. Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1962. Prijs: 18 DM.

Dit is de eerste aflevering van een groot verzamelwerk over Duitse waternamen dat de bekende Indo-europeanist en hydronymist H. Krahe zich voorneemt uit te geven onder de benaming **Hydronymia Germaniae**. Het geheel zal bestaan uit 28 delen, naar de verschillende stroombekkens van Duitsland en de tot die stroombekkens behorende aangrenzende gebieden. De bekkens der grote stromen zijn wegens hun omvang opgedeeld in 1 of meer onderdelen. Het materiaal wordt ontnomen aan

1) de topografische kaarten 1/25.000, die een schier volledig modern materiaal leveren;

2) aan alle bereikbare oorkondenverzamelingen en -publicaties, waaruit de oude bewijsplaatsen samengelezen worden als deze voorhanden zijn.

Al dat materiaal wordt, per deel, in alfabetische orde gerangschikt. Voor elke naam komt daarbij nog de verwijzing naar boek, monografie of tijdschrift waar de betrokken naam eventueel reeds wetenschappelijk onder handen genomen werd.

Het onderhavig deel is dus een zuivere materiaalverzameling, het eerst verschenen deel van de «**Reihe A**», waarin alleen het materiaal zal gegeven worden. Krahe voorziet inderdaad ook een «**Reihe B**» die de taalkundige behandeling, resp. verklaring van de in A opgesomde namen zal bevatten. Mej. Schmid heeft zich trouwens aan die wetenschappelijke behandeling reeds gezet, in een vervolgartikel «**Die ältesten Namensschichten im Stromgebiet des Neckar**», in Beiträge zur Namenforschung, A (1961) en B (1962). Voorwaar een grootse onderneming die zich als zeer wel overdacht, zeer systematisch aanmeldt, en waarvan de degelijkheid door de naam H. Krahe wordt gewaarborgd.

Voor volkskundigen is er in werken over waternamen ook altijd wat te vinden, en niet alleen watergeesten, maar ook andere zaken, b.v. bloedzuigers in echelpoelen, enz.

C. T.

Dienst voor Volkskundige Opzoekingen

Hoe de oude kwelgeest «kludde» zijn naam gaf aan een jong landbouwwerktuig...

Op de kaart die dit artikel begeleidt, heb ik een visuele voorstelling pogen te geven van een boeiend dialectverschijnsel dat door zijn bijzondere inhoud de aandacht van de folklorist zal weerhouden, evenzeer en allicht nog meer dan die van de eigenlijke taalkundige.

Hier krijgt de lezer inderdaad een fraai voorbeeld van een betekenisuitbreiding, of eerder nog een betekenisovergang waardoor de naam van een denkbeeldig wezen uit de wereld van het volksgeloof thans, in het springlevende dialectgebruik, een algemeen bekend landbouwwerktuig gaat aanduiden, en dit niet binnen een zeer beperkt gebiedje van enkele dorpen, maar in heel West-Brabant en in een deel van het aangrenzende Land van Aalst. Tevens mag de verklaring voor het genoemde feit in dit speciale geval zo duidelijk heten, dat het hier geciteerde exempel niet zou misstaan in een inleidend handboek over volkskunde.

Eerst wil ik kort uiteenzetten op welke manier ik vrij toevallig tot de vaststelling ben gekomen, die in de titel boven dit stuk bondig is uitgedrukt.

Voornamelijk in de loop van 1956 hield ik met dialectologische bedoelingen een mondelinge enquête naar de vaktaal van het landbouwbedrijf in 164 plaatsen, hoofdzakelijk in het westen van Vlaams-Brabant maar ten dele ook in de Oostvlaamse Denderstreek gelegen⁽¹⁾.

Aan mijn toenmalige boeren-zeglieden stelde ik, o.m. ook de vraag naar de lokale benaming voor een gereedschap dat ik in mijn geboortedorp (Elingen bij Halle) kende als «de kludde», ter plaatse ongeveer als **kleurren** uitgesproken.

Dit gerei wordt voornamelijk in het voorjaar gebruikt om de nodige onderhoudszorgen aan weiden uit te voeren, inzonderheid om de molshopen te effenen, harde aardkluiten te verbrijzelen en

---

(1) De resultaten van dit onderzoek zijn gedeeltelijk ter perse onder de titel : *Woordgeografische studies in verband met de taal van het landbouwbedrijf in West-Brabant en aangrenzend Oost-Vlaanderen.*

tegelijkertijd de grasmat enigszins op te woelen en daardoor te luchten, allemaal maatregelen die meehelpen de goede en gelijkmatige groei van het gras te waarborgen.

Ook het land waarop de oogstsprietjes reeds uitschieten wordt in de lente soms met een « kludde » bewerkt om te voorkomen dat bij de oogst molshopen het pikken zouden bemoeilijken. Uitzonderlijk gebruikt men de « kludde » naast de eg om geploegd land bijzonder fijn te leggen.

De « kludde » ziet eruit als een zwaar metalen sleepnet of kettingachtig vlechtwerk in de vorm van een rechthoek die tenminste anderhalve meter bij twee meter telt; hij bestaat uit een groot aantal min of meer vierkante ijzeren schakels. Het eigenlijke « net » of « vlechtwerk » zit vast aan een ijzeren staaf waaraan de paarden gespannen worden. Als men met de « kludde » een wei bewerkt, trekken de paarden vóór de « kludde » soms nog een zogenaamde « molduvel » mee; dit laatste werktuig is niets anders dan een stevig rechthoekig ijzeren raam dat over de grond schurend kleine verhevenheden en molshopen slecht, vooral als zijn werking met die van de « kludde » gepaard gaat. Het slepen van beide tuigen samen betekent echter voor de trekdieren een lastige arbeid; het is immers door zwaar over de weidegrond te schuren dat dit logge en weinig handelbare gevaarte zijn heilzame werking op de bodem uitoefent.

Eerlijk gezegd, hoe meer mijn enquête destijds vorderde hoe minder goeds ik van deze vraag naar de benaming voor het beschreven landbouwwerktuig begon te verwachten, want strikt taalkundig gezien bleef het resultaat vrij mager: haast overal binnen het onderzochte terrein droeg dit tuig dezelfde naam, afgezien van een oostelijk en een zuidwestelijk randgebied.

Deze betrekkelijke eenvormigheid in de naamgeving behoefde ook, theoretisch gezien, geen verwondering te wekken. Bij gebruiksvoorwerpen van recente datum mag men immers verwachten dat, onder invloed van het intense moderne verkeer ook op taalgebied, na verloop van weinig tijd enkele hoofdtypen van benaming burgerrecht verwerven binnen een zeer uitgestrekt gebied. Toch mag ook hier niet veralgemeend worden; onlangs nog heeft Dr. J. Goossens erop gewezen hoe mede door de typisch Zuidnederlandse taaltoestanden, o.m. gekenmerkt door het uitblijven van een sterke, beslissende invloed vanwege de algemeen gangbare taal, in de Belgisch-Limburgse dialecten ook de moderne landbouwmachines

nu al — of nog steeds, al naargelang men het wenst te beschouwen — zeer talrijke en uiteenlopende namen dragen⁽²⁾.

Dat de door mij behandelde « kludde » als landbouwwerktuig van jonge datum is, werd mij bevestigd door sommige zegslieden zelf.

Zo situeerde mijn zegsman te Kraainem (P 69a) de opkomst van het tuig omstreeks 1920.

Onrechtstreeks blijkt de geringe ouderdom van het gerei ook uit het feit dat P. Lindemans het geen plaats toekent in de « geschiedenis » van onze landbouw.

Tussen haakjes dient opgemerkt dat de traditionele houten sleep die, verschillende in model volgens de streek en volgens het werk, voorkwam en nog voorkomt, niet mag opgevat worden als een rechtstreekse voorganger van de kettingsleep in die zin, dat het moderne tuig slechts een metalen aanpassing en verbetering van het oorspronkelijke zou vertegenwoordigen.

Al is er ook hier verband tussen oud en nieuw, toch verschillen beide tuigen te zeer van functie om ze voor identiek te kunnen houden, binnen de bekende tegenstelling ouderwets-modern.

Immers, de jonge, metalen « kludde » vindt hoofdzakelijk zijn toepassing bij de verzorging van weiland, terwijl de oude, houten sleep dient om bouwland zeer fijn te bewerken bij het zaaien.

De « kludde » heeft trouwens de sleep niet verdrongen, omdat de toepassingsmogelijkheden van beide gereedschappen onderling verschillen. Te Elingen noemt men het houten tuig **sleep** of **berdsleep**; naar de vorm stemt het vrijwel overeen met de « plankensleep » bij Lindemans afgebeeld. De andere typen, nl. de « horde-sleep » en de « rijs-sleep » zijn te Elingen onbekend⁽³⁾.

Wie zijn aandacht op de bijgaande kaart richt, bemerkt onmiddellijk dat « kludde » als benaming voor het besproken landbouwgereedschap het leeuwenaandeel van het onderzochte terrein opeist: heel West-Brabant en het Land van Aalst. Behoudens een paar unica komen daarnaast drie typen van benaming met zeer beperkte verspreiding voor: **sleepketen** (sleepketting), **ijzer sleep** (ijzeren sleep) en **tenslotte slos** (waarvan de oorsprong duister lijkt).

Het eerste type **sleepketen**, kenmerkend voor de buurt van Geraardsbergen (O 228), is zo doorzichtig dat het geen verdere commentaar behoeft. Ook in algemeen gangbaar Nederlands

(2) GOOSSENS, J. — *Taalgeografische beschouwingen bij de Belgisch-Limburgse benamingen voor enkele moderne landbouwbegrippen*, lezing op het XXVe Vlaams Filologencongres; publikatie in het vooruitzicht gesteld.

(3) LINDEMANS, P. — *Geschiedenis van de landbouw in België* I, 191.

bestaat de landbouwterm **slepen** : een horde over een gras- of weideland halen.

Noemt men aldus in het Geraardsbergse het gereedschap naar de functie, even duidelijk is de benaming naar de grondstof waaruit het vervaardigd is : **ijzer(en) sleep** te Hoeilaart en te Overijse.

De benaming **wezzel** te Tervuren (P 127) zal wel verband houden met de in elkaar verstrengelde schakels van het kettingachtige tuig. In West-Brabant ken ik in elk geval een werkwoord **wezzelen** en **verwezzelen**, dat « verwarren, in de war liggen » betekent.

Moelijker is het geval van een **slos** (vr.), de benaming die ten oosten van Brussel opduikt.

Vermits onze dialectwoordenboeken meestal de taaltoestand op het einde van de vorige eeuw weerspiegelen, moet men het gereedschap in zijn moderne vorm althans, daar niet gaan zoeken. En zonder enige bijkomende inlichtingen uit idiotica valt bij dit woord lastig een verklaring te leveren.

Dit plaatst mij voor dezelfde moeilijkheid die Dr. J. Goossens ook reeds voor Limburg constateerde : dat de oorsprong van de dialectische benamingen voor modern landbouwgeroi de taalkundige soms voor regelrechte etymologische problemen stelt⁽⁴⁾. Dit feit houdt voor de leek — en waarachtig niet voor hem alleen — waarschijnlijk een verrassing in. Verbeeldt men zich immers niet al te gaarne dat uitsluitend de benamingen voor overoude, door eeuwen traditie bepaalde voorwerpen, gereedschappen of werkwijzen taalkundig raadselachtig en ipso facto belangwekkend en boeiend kunnen zijn? Al valt het ontegensprekelijk zo uit, dat van de gebruikelijkste woorden in de taal die tevens de oudste blijken, vaak de oorsprong moeilijk te bepalen is — men denke aan de steeds omstreden etymologie van **geluk**, **oorlog**, **ploeg**, **kar** en **tutti quanti** —, toch hult ook de benaming voor een door en door moderne zaak zich al eens in een etymologisch duister kleedje; het woord **slos** op de kaart is daar een nieuw bewijs van⁽⁵⁾.

Een pasklare oplossing zou natuurlijk hierin bestaan **slos** te verklaren als een naamwoord gevormd bij de stam van een werkwoord **slossen** of **slotsen**, dat bijvoorbeeld « slepen » of « verkrummelen » zou betekenen. Alleen kan ik een dergelijk werkwoord

(4) Zie voetnoot 2.

(5) « Dat er een relatie bestaat tussen de rangorde der woorden en hun etymologie, in die zin namelijk dat de meest gebruikte woorden tevens de oudste zijn » citeer ik uit een bijdrage van Dr. F. DE TOLLENAERE, verschenen in *Taalonderzoek in onze tijd*, een uitgave van Servire, Den Haag (1962). Deze opmerking die steunt op moderne taalstatistiek, staat op blz. 89.

nergens vinden; zou het misschien toch bestaan in het **slos**-gebied ten oosten van Brussel zelf, dan blijft de kans bijzonder groot dat dit werkwoord aldaar afgeleid is van het zelfstandig naamwoord en niet omgekeerd; daarmee is de moeilijkheid niet uit de wereld.

Vrijwel zeker lijkt **slos** mij een affectief geladen woord. Het monumentale Woordenboek der Nederlandse Taal kent **slors** in de betekenis van « slordig of haveloos persoon, gewoonlijk in toepassing op een vrouw : **slons** » en daarnaast **slotse** of **slosse**, o.m. als een « peul, bolster, schaal » of « dikke schil »; zelfs in de nu niet meer gebruikelijke opvatting « pantoffel, slof ». Het is mij echter niet duidelijk hoe uit een van de opgesomde betekenissen de benaming van het besproken landbouwwerktuig door overdracht zou kunnen ontstaan zijn.

Een aanlokkelijke verklaring doet Schuermans aan de hand. Het woord **slons** — waaruit door apocope van de —n— de vorm **slos** best kan verklaard worden — noemt hij oorspronkelijk gevormd naar het imperfectum van **slensen** of **slinsen**, dit is « eigenlijk **slodderig hangen** »⁽⁶⁾.

Semantisch bevredigt dit voorstel; tussen « slodderig hangen » en « slepen » is de afstand in betekenis niet groot. Vervelend blijft evenwel dat ik in het Woordenboek der Nederlandse Taal geen bevestiging vind omtrent de door Schuermans vooropgestelde oorspronkelijke opvatting van **slensen**, terwijl hijzelf, wat de hedendaagse toepassingen betreft, alleen de betekenis « rauw fruit eten » of « vreten, gulzig eten » vermeldt⁽⁷⁾. Tot opheldering van het gestelde probleem draagt dit niet veel bij.

Bij gebrek aan overtuigender argumenten wil ik nochtans aannemen dat de oorsprong van de voorwerpsnaam **slos** inderdaad moet gezocht worden in de woordfamilie **slons**, **sluns** waarvan Schuermans de verschillende betekenissen in de Vlaamse dialecten opsomt⁽⁸⁾.

Merkwaardig genoeg vind ik de oude rijssleep, die boven ter sprake kwam, bij Schuermans vermeld in de vorm **slod** en bepaald als volgt : « werktuig gemaakt uit dunne takken van bessemrijs, in eene soort van driehoek met latten saamgebonden. Het dient om op het versch bezaaid land de klotten te breken »⁽⁸⁾. Deze definitie van de **sleep** is duidelijk genoeg, maar eigenaardig is het wel dat Schuermans dit woord in de Kempen thuiswijst, terwijl juist

---

(6) en (7) SCHUERMANS, L. W. — *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, resp. 626 en 619, i.v. **s l o n s** en **s l c i n s e n**. Ook *Bijvoegsel*, 303, i.v. **s l i n z e n**.

(8) *Ibidem*, 624.

Cornelissen-Vervliet dit gegeven niet kan bevestigen en Goosse-naerts het woord niet eens vermeldt⁽⁹⁾.

Als de opgave bij Schuermans juist is, zal er zeker enig verband bestaan tussen de bij hem aangetroffen benaming *slod* en de *slo* ten oosten van Brussel. Maar welk?

Hiermee heb ik reeds breed uitgeweid over bijzonderheden, terwijl het eigenlijke onderwerp van mijn bijdrage, het samenvallen in West-Brabant en het aangrenzende Land van Aalst van twee betekenissen bij het woord « *kludde* », nauwelijks aan bod kwam.

Gelukkig spreken hier de feiten een klare taal. Een blik op de kaart toont dat voor meer dan vijftig plaatsen de dubbele opvatting van « *kludde* » als *kwelgeest* en als *landbouwgereedschap* als gebruikelijk staat aangegeven.

Dat de verklaring van dit verschijnsel geen moeilijkheid oplevert, heb ik boven al terloops gezegd.

Inderdaad, in West-Brabant is « *kludde met zijn keet* » (=ketting) een vertrouwd personage uit het volksgeloof; niet alleen een reeks getuigenissen in de folkloristische literatuur, maar ook een ruim aantal opgaven op de kaart van de *Volkskunde-atlas* bewijzen dit ten overvloede⁽¹⁰⁾.

Ook nu nog fungeert hij in het betrokken gebied als *kinder-schrik*, wat niet blijkt uit genoemde atlas, waar aan de *weerwolf* nochtans deze rol in verschillende streken wordt toebedacht⁽¹¹⁾.

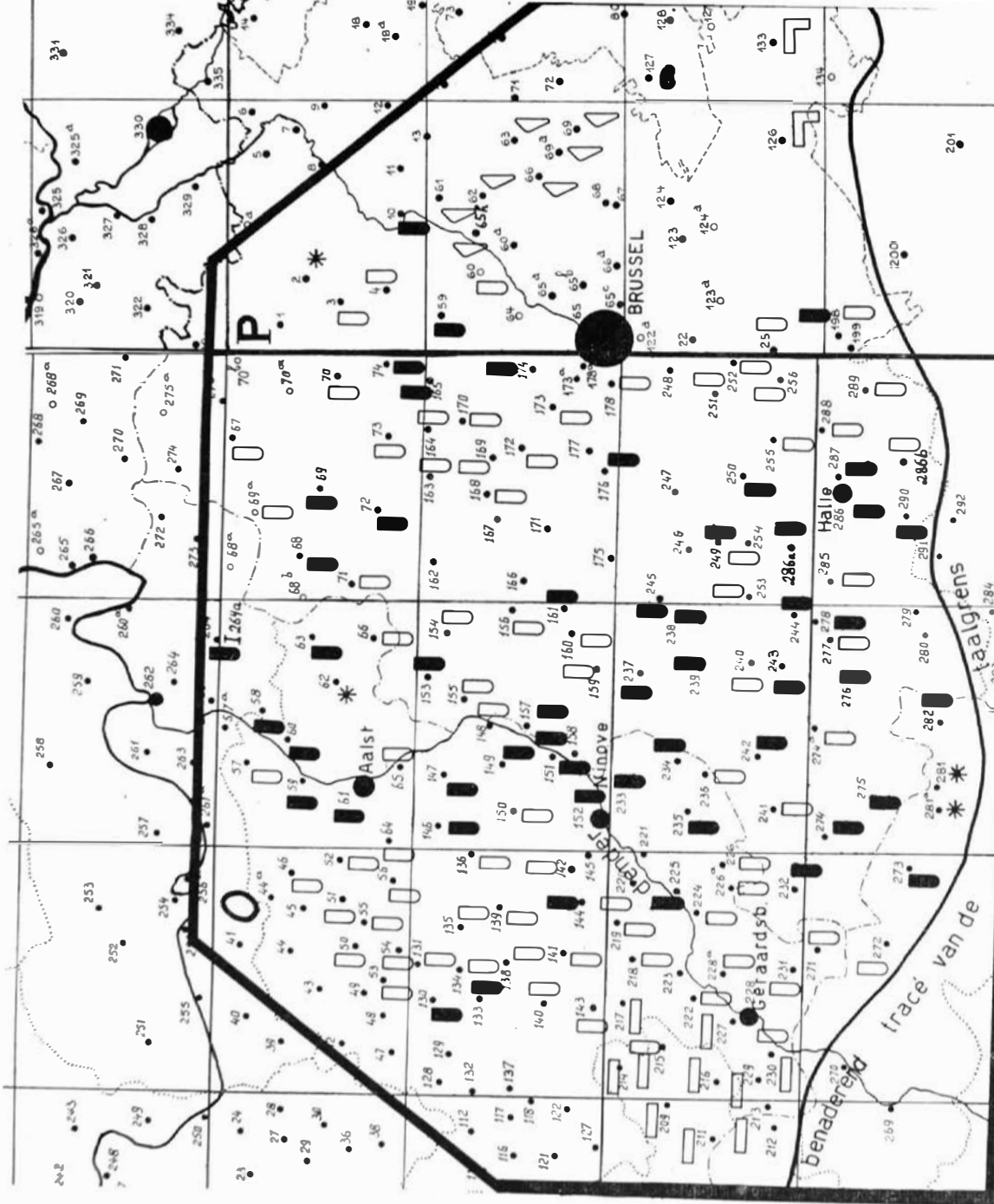
Daar nu de bekende nachtelijke *kwelgeest* in West-Brabant steeds met rammelende kettingen beladen placht op te treden, wat eveneens blijkt uit vermelde kaart 7, ligt de associatie van de moderne *kettingsleep* met de oude figuur uit het geestengeloof zo voor de hand.

De onhebbelijke gewoonte van « *kludde* » een eenzame wandelaar op de rug te springen en zich te laten dragen tot zijn arme slachtoffer er het zweet bij uitbarstte, kan in ondergeschikte orde meegewerkt hebben om zijn naam te verbinden met het lastige *landbouwwerktuig* dat de paarden bij gebruik moeizaam over het grasland slepen.

Om aan de keizer te geven wat des keizers is, wil ik hier tenslotte verslag doen omtrent de herkomst van het materiaal aan de hand

(9) CORNELISSEN, P. J. en VERVLIET, J. B. — *Idioticon van het Antwerpsch dialect*, 1123, neemt de opgave van Schuermans over, maar schijnt de authenticiteit ervan te betwijfelen.

(10) en (11) *Volkskunde-atlas*, samengesteld door P. J. MEERTENS en M. DE MEYER, aflevering I, resp. kaart 5 en 7, getiteld: *de weerwolf* en *de gedragingen van de weerwolf*.

ijzer(en) sleep

sleepketen

slos

wezzel

unica

kludde gebruikelijk als benaming voor het landbouwwerktuig.

kludde gebruikelijk als benaming voor het landb...

waarvan ik de bijgevoegde kaart heb getekend. Alle gegevens over het voorkomen van « kludde » als landbouwwerktuig berusten op eigen enquête, maar met de opgaven voor « kludde » als kwelgeest sta ik bij anderen in het krijt, met name bij de Volkskunde-atlas en bij Mr. E. Possoz⁽¹²⁾.

Aan de VOLKSKUNDE-ATLAS ontleen ik gegevens voor de volgende plaatsen, gerangschikt volgens hun nummer in het Systematisch en alfabetisch register van plaatsnamen voor Nederland, de Nederlandsprekende delen van België, enz.: vak I, nummer 264a; vak O, nummers 58, 59, 60, 61, 63, 68, 69, 72, 74, 130, 133, 144, 146, 147, 149, 153, 157, 161, 165, 174, 176, 225, 232, 235, 244, 250, 273, 274, 275, 276, 278, 286; vak P, nummers 10, 59, 198.

Aan het onderzoek van Mr. E. POSSOZ ontleen ik gegevens voor volgende plaatsen, gerangschikt volgens hun nummer in hetzelfde register: vak O, nummers 152, 158, 233, 234; 237, 238, 239, 242, 243, 245, 249, 282, 286, 286a (Breedhout, gehucht van Halle), 287, 290. Hieruit blijkt tevens hoeveel baat ik heb gevonden bij een combinatie van mijn optekeningen met die van andere onderzoekers die vóór mij hebben gewerkt.

Ernest EYLENBOSCH

Bij de kaart

Deze schetskaart brengt de verschillende benamingen van het besproken landbouwwerktuig *kludde* in beeld voor juist 150 plaatsen; hier steunt mijn materiaal op persoonlijke enquête.

Afgezien van fonetische wisselvormen ziet de reeks opgetekende benamingen, gerangschikt naar de stijgende orde van hun aantal vermeldingen op de kaart, eruit als volgt: *een ijzer(en) sleep* (2 maal); *een slos* (7 maal); *een sleepketen* (10 maal) en *een kludde* (127 maal). Alleen te Hemelveerdgem (O 215) komen twee benamingen naast elkaar voor: *kludde* (ter plaatse *kledden*) en *sleepketen*.

De unica hebben betrekking op vier aparte vormen.

Te Humbeek (P 2): *een slurre* (contaminatie tussen *slos* en *kludde*?); te Moorsel (O 62): *een duvel* (ruim verspreid als benaming voor allerlei gereedschap, vergelijk o.m. *een molduvel*); te Edingen (O 281): *een keite* (= ketting) en te Mark (O 281a): *een kladdekeete* (het eerste lid is allicht maar een variant van *kludde*).

---

(12) Zie *Volkskunde-atlas voor Nederland en Vlaams-België, Commentaar*, afl. I, 38 en 47. Over de enquête van Mr. E. Possoz heb ik een uitvoerige inleiding geschreven in *Wetenschappelijke Tijdingen* XXIII, maart 1963, kol. 113-122.

Een speciaal geval is de benaming *wezzel* (etymologisch waarschijnlijk best als *werzel* gespeld) die ook slechts eenmaal voorkomt, nl. te Tervuren (P 127); hier dient echter rekening gehouden te worden met de mogelijkheid dat zij buiten de perken van het onderzochte gebied ruimer verspreid is.

Binnen het *kludde*-gebied (127 plaatsen) beschik ik over 52 gegevens omtrent het voorkomen van de gelijknamige figuur uit het volksgeloof; hier steunt mijn materiaal op enquêtes van andere onderzoekers.

Aan de *Volkskunde-atlas voor Nederland en Vlaams-België* — zie vooral het deeltje *Commentaar*, blz. 47, met alle opgaven betreffende het voorkomen van *kludde* als weerwolf en kwelgeest — ontleen ik in totaal 36 bewijplaatsen, waarvan er 29 teruggaan op schriftelijke mededeling van de correspondenten, tegenover 7 geëxcerpeerd uit de folkloristische literatuur.

De eerste reeks omvat : I 264a; O 58, 59, 60, 61, 63, 68, 69, 74, 130, 133, 144, 146, 147, 149, 153, 157, 165, 174, 225, 232, 250, 273, 274, 275, 276, 286; P 10, 198.

De tweede reeks : O 72, 161, 176, 235, 244, 278; P 59.

Aan de mondelinge enquête van Mr. E. Possoz naar de benaming van de kinderschrik in West-Brabant, door mijzelf enigszins aangevuld, ontleen ik een *kludde*-opgave voor 16 plaatsen waarvan de nummers vermeld staan in de voorlaatste alinea van mijn artikel.

Een belangrijke slotopmerking : daar het aantal opgaven waarover ik beschik in verband met het voorkomen van « kludde » als figuur uit het volksgeloof vrij beperkt blijft, mag uit mijn kaart niet e silentio het besluit getrokken worden, dat op heel wat plaatsen de herinnering aan de verschijning uit de geestenwereld als dusdanig verdwenen is. Integendeel, wie mijn materiaal en kaart kritisch onderzoekt zal niet ontkomen aan de indruk dat in feite overal binnen het gebied waar « kludde » als naam voor het besproken landbouwwerktuig voortleeft, ook de oude kwelgeest nog steeds bekend is. Met andere woorden : grondig onderzoek (integraal door middel van mondelinge enquête) zou waarschijnlijk toelaten vrijwel alle *kludde*-gegevens op de kaart zwart te tekenen.

HET MUSEUM VOOR VOLKSKUNDE.

Het Museum voor Volkskunde werd gesticht door de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen in 1927, in de lokalen van het voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, 14, en is in 1962 overgebracht naar het Kinderen Alijns-hospitaal, Kraanlei, 41, Gent.

De stad Gent heeft het Museum voor Volkskunde overgenomen, bij besluit van de gemeenteraad d.d. 27 september 1931 en plaatste het onder het toezicht van een kommissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Deze kommissie bestaat uit: Prof. Dr De Keyser, voorzitter, R. Vankenhove, ondervoorzitter, M. Broeckhove, sekretaris, Drs L. Hoste, penningmeester, de heren F. Van Es, Mr. G. Verhelst, schepen der stad, Pr. Luyckx, G. Van Severen, Dr H. Nowé, M. Daem, J. Pieters, R. Depoorter, † J. De Raedt, M. Van Wesemael, Lic. R. van der Linden, Lic. Hugo Arens, G. Hebelijnck, leden. Konservator van het Museum: J. Boes, archivaris van de stad.

Doel van het Museum: Verzamelen, inventariseren en uitstellen van alle stoffelijke getuigen van het vroegere en huidige volksleven.

De voorwerpen, dokumenten en inlichtingen betreffende het volksleven hebben betrekking op de woning, het meubilair, de huishoudelijke inrichting, de voeding, de volkskleding, de vervoermiddelen, de verlichting, het straat- en marktlevens, de volkstypen, de familietradities en -gebruiken van aan de geboorte tot aan het graf, de ambachten met de traditionele werktuigen en het aldaar, de volksfeesten en -spelen en andere ontspanningen, het volksgehoof, het sociale leven, de volkskennis en volksgeneeskunde, de volksletterkunde en de volkskunst.

De kommissie zoekt zoveel mogelijk voorwerpen en dokumenten betreffende het volksleven van de ondergang en de vernieling te redden door ze veilig op te bergen, te klasseren, te onderhouden, te inventariseren en voor het publiek aantrekkelijk uit te stellen. Ze houdt zich dan ook ten zeerste aanbevolen voor afstand of schenking, zelfs in bruikleen, van voorwerpen en dokumenten. Ze koopt ook voorwerpen aan en laat die zelfs afhalen aan huis. Beleefd verzoek te schrijven aan het adres van de konservator: J. Boes, Abrahamstraat, 11, Gent, Telefoon n° 25.32.53, of aan de sekretaris der kommissie: M. Broeckhove, Oscar de Gruyterstraat, 36, Gent.

DE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN.

De Bond ondersteunt het Museum voor Volkskunde.

Hij geeft sedert 1926 een tweemaandelijks tijdschrift uit : **Oostvlaamsche Zanten**, en sedert 1957 de **Mededelingen van de Dienst voor Volkskundige Opzoeken** en ook afzonderlijke **Bijdragen**.

Samen met de Museumkommissie richt hij kosteloze openbare voordrachten, tentoonstellingen en folkloristische prijskampen in, alsook de tweejaarlijkse wedstrijden van het Alfons De Cock-fonds.

Samen met de Kommissie voor Kulturele Aangelegenheden van het Provinciaal Bestuur richt hij insgelijks « Enkwesten » over volkskundige verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen in.

De bibliotheek en het archief van de Bond en van het Museum voor Volkskunde berusten in de zetel, Kraanlei, 41, Gent.

Lid worden van de Bond is : daadwerkelijk medewerken aan de verrijking van het Museum voor Volkskunde; op de hoogte blijven van de studie van de volkskunde in 't algemeen en van het Oostvlaamse volksleven in 't biezonder; de eigen kennis verrijken en de volksopvoeding dienen; een daad van ware vaderlandsliefde en van Vlaamse solidariteit stellen.

Tentoonstellingen en museum zijn op vertoon van de lidkaart gratis toegankelijk.

De nieuwe richting, door Onze Bond ingeslagen, liet de noodzakelijkheid aanvoelen voor het oprichten van een **feestkomitee**. Het omvat, onder voorzitterschap van de h. Vankenhove, naast de bestuursleden van de Bond en de leden van de Beheerraad van ons Museum, de heren : Van Belle, Van Bost, Van Peteghem, Verbeke en Weze.

Bestuur van de Bond : Ere-voorzitter : Prof. Dr P. De Keyser. Ere-voorzitter : F. Van Es. Voorzitter : Lic. R. van der Linden. Ondervoorzitters : J. Pieters en Pr. Luyckx. Sekretaris : M. Broeckhove. Penningmeester : R. Depoorter. Archivaris-bibliotekaris : M. Van Wesemael. Leden : Dr Nowé, J. Boes, Drs L. Hoste, M. Daem, R. Vankenhove, Lic. H. Arens, G. Hebbelijncx.

Redactie van Oostvlaamsche Zanten : Hoofdredakteur : J. Boes, Abrahamstraat, 13, Gent. Redactieleden : M. Daem, Dr R. Haeserijn en R. van der Linden.

Museum voor Volkskunde : Konservator : J. Boes.

Aankoopkommissie : Prof. Dr P. De Keyser, R. Vankenhove, M. Van Wesemael, J. Boes, Drs L. Hoste.

Dienst voor Folkloristische Opzoeken : Prof. Dr P. De Keyser, F. Van Es, M. Van Wesemael, J. Boes, J. Pieters, M. Daem, Lic. R. van der Linden en M. Broeckhove, sekretaris.